

Tartalomjegyzék

I.	Bevezetés	2
II.	Szálasi Ferenc, a hungarizmus atyja	4
II.1	A fiatal Szálasi	4
II.2	A katonatiszt Szálasi	5
II.3	Szálasi, az ideológus és politikus	5
III.	A hungarizmus	9
III.1	Előzmények	9
III.2	Szálasi világképe	10
III.3	A hungarizmus alapelvei	12
III.4	A hungarista tanok.....	13
III.5	Hungarizmus és társadalom.....	22
IV.	A jobboldali radikalizmus alakváltozatai Közép-Európában	28
V.	Hungarizmus a gyakorlatban.....	32
VI.	Összefoglalás	38
VII.	Zusammenfassung.....	40
VIII.	Irodalomjegyzék.....	42

I. Bevezetés

Dolgozatom témája a hungarista ideológia, és az ideális társadalomról vallott elképzelései 1935 és 1945 között. Ennek alapját a 2012-ben megírt *A Hungarista ideológia fejlődése és a társadalom átalakítására irányuló törekvései 1935-1945* című szakdolgozatom adja. Ezen szakdolgozatom tömörebb, ám annál alaposabb és lényegre törőbb átdolgozásával, helyenként kiegészítésével szeretném bemutatni történelmünk e szeletét mostani TDK dolgozatomban is. Azért választottam ezt szakdolgozatom és TDK dolgozatom témájaként is, mert az egyik legizgalmasabb időszaknak tartom a magyar történelemben és úgy érzem, hogy bár sok politikatörténeti feldolgozás született már a korszakról, azonban igen csekély irodalma van a hungarista ideológiának, és társadalomról alkotott elképzeléseinek. Holott ezen elképzelések vezérelték a nyilas politikusokat 1935 és 1944 között, majd hat hónapos uralmuk alatt is. Dolgozatomban igyekszem az ideológiára helyezni a hangsúlyt, középpontba állítva, hogyan képzelték el a hungaristák az ideális társadalmat.

Ahhoz, hogy be tudjam mutatni az ideológiát, először is át kell tekintenem röviden az ideológia kidolgozójának, Szálasi Ferencnek az életútját is. Bemutatom hogyan lett sikeres katonatisztból Magyarország *nemzetvezetője*.

Ezt követően megvizsgálom a hungarista ideológiát *A magyar állam felépítésének a terve*, a *Cél és követelések* és az *Út és cél* hármas ideológiai alapvetése; a „*nemzetvezető*” *Börtönnaplója*, a *Hungarista napló*, illetve a *Mit akarnak a hungaristák?* című kiáltvány segítségével. Ezen ideológiai vizsgálódás során a legnagyobb figyelmet a hungarizmus társadalombírálatának, a *nemzetvezető* által elképzelt ideális társadalomnak és az ehhez szükséges intézkedéseknek szentelem.

A hungarizmus eszmerendszerét igyekszem bemutatni közép-európai keretben is. Ezért aztán összevetem a szlovák klerofasizmussal, a román Vaszgárda ideológiájával és a horvát usztasák eszmerendszerével, így rámutatva a hungarizmus egyedi vonásaira és közös jellemzőire a többi kelet- és közép-európai fasisztoid ideológiával.

Az 1944. október 15-ei hatalomátvételt követő időszakkal csak igen röviden foglalkozom, mivel TDK dolgozatom az ideológiára és annak az ideális társadalomról alkotott elképzeléseire helyezi a hangsúlyt. Ezzel próbálva bemutatni, milyen elvek vezérelték a nyilasokat hathónapos uralmuk során. Kutatómunkám során a szakirodalmi áttekintések

mellett törvényszövegeket, naplókat, Szálasi ideológiai munkáit, kiáltványokat és nyilas emigráns irodalmat is felhasználtam.

Reményeim szerint sikerül bemutatnom a hungarista ideológiát, azon belül is az ideális társadalomról alkotott képét. Véleményem szerint az ideológia és az abból gyökerező gondolkodásmód megismerése és az adott történeti korszakhoz igazított vizsgálata, segíthet megérteni azt, hogy mi vezetett a nyilasok hatalomátvételét követő eseményekhez.

II. Szálasi Ferenc, a hungarizmus atyja

II.1 A fiatal Szálasi

Mielőtt belekezdenénk a hungarizmus eszmerendszerének elemzésébe, előbb meg kell ismernünk az ideológia atyját. Meg kell tudnunk, ki is volt ez az ember. Meg kell értenünk, hogyan lett sikeres katonatisztból politikus. Mi vezette arra, hogy kidolgozza a hungarizmus ideológiáját és azért vállalja a börtönt, hatalomra jutásáért a náci Németország kiszolgáltatását, majd a háborút követően büszkén a halált is. Ezért ebben a fejezetben meg kell vizsgálnunk Szálasi Ferenc életútját.

A *nemzetvezető* 1897. január 6-án látta meg a napvilágot a mai Szlovákia területén, Kassán. Apai ágon ősei örmény származásúak voltak. Dédapja még a Szalosján vezetéknévvel viselte, azonban Szálasi nagyapja magyarosította a családnevet. Bár ezt, egy a háború után a börtönben vele készített interjú során Szálasi tagadta és a budapesti törvényszék Lengyel-tanácsának 1939-es döntésére hivatkozott, amely szerint apai nagyapja családi ágán tiszta magyar származású és csupán távoli rokonságban áll az örményekkel.¹ Édesapja, id. Szálasi Ferenc tisztviselő volt a hadseregben. Édesanyja Szatmári Erzsébet mélyen vallásos görög katolikus nő, akinek szlovák és ruszin felmenői is voltak. Édesanyjától örökölte mély vallásosságát, melynek nagy szerepe volt eszmerendszerében. Négy testvére volt, három fiú és egy lány. Mind a négy Szálasi fiú követte édesapját a katonai pályán. Hárman közülük, Béla, Károly és Ferenc ténylegesen tisztek lettek, míg Rezső a tüzérszertárban dolgozott. Szálasi Béla Erdélyben a fronton vesztette életét 1944 szeptemberében.²

Elemi iskoláit szülőhelyén, Kassán végezte, ezután katonai alreáliskolába került Kőszegre, majd később Marosvásárhelyre. Ezt követően Kismartonban katonai főreál tanulmányokat végzett, majd a Mária Terézia Katonai Akadémián folytatta. Mindvégig sikeres volt tanulmányaiban. 1915-ben került sor tisztté avatására. Hadnagyi rendfokozatot kapott. Ennek oka az volt, hogy az I. világháború kitörésének köszönhetően szükség volt a tisztekre a fronton, ezért Szálasi évfolyama lerövidített képzésben részesült.

¹ Szirmai Rezső: *Fasiszta lelkek. Pszichoanalitikus beszélgetések a háborús főbűnösökkel a börtönben.* Budapest, Pelikán Kiadó 1993. (II. bővített kiadás) 1990.

² Szirmai Rezső: *Fasiszta lelkek. Pszichoanalitikus beszélgetések a háborús főbűnösökkel a börtönben.* Budapest, Pelikán Kiadó 1993. (II. bővített kiadás) 2010.

II.2 A katonatiszt Szálasi

Szálasi tisztté avatását követően azonnal a fronton találta magát, ahol 36 hónapnyi szolgálatot teljesített. A háború végén a tiroli császárvadászok 2. ezredében szolgált, mint főhadnagy. Alakulata a Garda-tónál és Merano-nál teljesített szolgálatot, de ő maga 1918-ra már Verduntól északra vezetett egy rohamzászlóaljat.³ Háborús szolgálatai során végig példamutatóan és hőiesen viselkedett. Egyfajta küldetesként tekintett frontszolgálataira. Ez a fajta küldetéstudat aztán egész életét végigkísérte. A háború során igen magas kitüntetésben részesült, a Vaskorona Rend III. osztályát kapta meg, amelyet elsősorban törzstiszteknek adományoztak.

A háború végeztével elhagyta a Felvidéket és az őszirózsás forradalom idején futárszolgálatot teljesített a külügyminisztériumban. A Tanácsköztársaság Miskolcon érte, azonban a politikai események ekkor még nem különösebben keltették fel érdeklődését. 1920-21-ben elvégezte a hajmáskéri alantos tiszti tanfolyamot, majd Miskolcra került a 13. honvéd gyalogezredhez. 1923-tól a Ludovika hallgatója volt. Egy vezérkari tiszteket képző tanfolyamot végzett el. Kiváló eredményeinek köszönhetően 1924-ben százados lett, majd 1925-től a vezérkar tagja. 1926-tól 1929-ig a Vezérkari Főnökségen szolgált, a vezérkari továbbképzés és személyi ügyek osztályán. Közben külföldi tanulmányokat is folytatott, ennek köszönhetően kiváló francia nyelvtudását.⁴ Ez alatt az időszak alatt kötött olyan barátságokat főtitár bajtársaival, amelyeknek később politikai pályája során is nagy hasznát vette. 1929-ben teljesítette kötelező csapattiszti szolgálatait is a debreceni 11. honvéd gyalogezrednél, mint századparancsnok. Ezután a budapesti 1. honvéd vegyesdandárparancsnokság vezérkarára került. Ekkor hagyták el első politikai írásai tollát, melyeket akkor még Gömbös Gyula honvédelmi miniszter is elismert.⁵ Úgy tekintett az ifjú Szálásira, mint leendő utódjára. Fényes katonai karrier állt a későbbi *nemzetvezető* előtt. Ráadásul 1933 májusában vezérkari őrnaggyá léptették elő.

II. 3 Szálasi, az ideológus és politikus

Ebben az évben, 1933-ban jelentette meg Szálasi *A magyar állam felépítésének a terve című* irományát, amely hatalmas vihart kavart. Ugyanis a korszakban a katonatiszteknek nem

³ Szirmai Rezső: *Fasiszta lelkek. Pszichoanalitikus beszélgetések a háborús főbűnösökkel a börtönben.* Budapest, Pelikán Kiadó 1993. (II. bővített kiadás) 276o.

⁴ Szirmai Rezső: *Fasiszta lelkek. Pszichoanalitikus beszélgetések a háborús főbűnösökkel a börtönben.* Budapest, Pelikán Kiadó 1993. (II. bővített kiadás) 276o.

⁵ Szirmai Rezső: *Fasiszta lelkek. Pszichoanalitikus beszélgetések a háborús főbűnösökkel a börtönben.* Budapest, Pelikán Kiadó 1993. (II. bővített kiadás) 276o.

volt szabad politizálniuk. Ennek ellenére Szálasi nem visszakozott, sőt több közéleti személy számára elküldte munkáját. Ennek oka az volt, hogy ekkor már határozott elképzelése volt azzal kapcsolatban, hogy az ő számára kijelölt út az a politika világában van. Húsznapig fogságot kapott és kizárták a vezérkarból. Egerbe került, ahol 1934 októberéig tisztként szolgált, azonban ekkor kérte nyugdíjazását. 1935 márciusában helyezték nyugállományba.

Ezzel megkezdődött Szálasi politikai szerepvállalása. Először a - Taby Árpád, nyugdíjazott testőrőrnagy által alapított - fajvédő, Magyar Élet Szövetség tagja lett, melybe még tiszt korában lépett be. Nemsokára hangadója lett a szervezetnek és többen bíztatták lépjen politikai pályára.⁶ Ekkora már kiforrott nézetekkel és nemzetmentő messiástudattal rendelkezett. Ezt így fogalmazta meg később *Börtönnaplójában*. „Én nem vagyok fanatikus. Én több vagyok ennél. Bennem igazság van, melyben hiszek (...) Arról nem tehetek, hogy a hungarizmus alapigazsága bennem és nemzetünkben fogalmazódott meg.”⁷ Messianisztikus küldetéstudata, furcsa szóhasználata, dagályos, sokszor zavaros fogalmazásmódja, gondolattársításai és illuzórikus képzetei miatt már az 1930-as években felmerült, hogy elmebeteg. Dr. Bakody Aurél a *Cél és követelések* elmeorvosi elemzése után azt a következtetést vonta le, hogy „Szálasi Ferenc 1935-ben kiadott *Cél és Követelések* című munkája a schizophrén lelkiállapotra kardinálisan jellemző elmetünetek oly sokaságát mutatja, hogy még annak is, aki politikai téren a magyar elmetünetek oly sokaságát mutatja, hogy még annak is, aki politikai téren a magyar messiásvárás kielégítését vagy egyes programpontok tekintetében a maitól eltérő kormányzást követelne, s így a Szálasi mozgalomnak híve vagy követője lenne, a legnagyobb aggodalommal kell tekinteni Szálasi elmealkotottságára s a magyar jövő érdekében legalább is arra törekedni, hogy őt és mozgalmát egymástól szeparálják és más vezetőre bízzák. Szálasi jelenlegi martyr tetszelgése csak arra alkalmas, hogy a mozgalomban pont annak a személyi hitelét növeljék, kivel szemben az eddigiek alapján is a legsúlyosabb elmeorvosi aggályok, sőt bizonyítékok állanak fent.”⁸ Egy másik megállapítás szerint, pedig „Szálasi nem elmebeteg, hanem skizoid pszichopata (életidegen kóros személyiség)”⁹

Első pártjának megalakulását 1935. március 4-én, nyugdíjazását követően jelentette be. A párt neve Nemzeti Akarat Pártja (NAP) lett. Pártprogramja a *Cél és követelések*. Szálasi

⁶ Laczkó Miklós: *Nyilasok, nemzetiszocialisták*. Budapest, Kossuth Kiadó, 1966. 44o.

⁷ Szálasi Ferenc: *Börtönnapló*. Szeged, 1938. július 8. – 1940. szeptember 17.

⁸ Dr. Bakody Aurél főorvos szakvéleménye Szálasi Ferenc elmeállapotáról. Budapest, 1939. január 28.

⁹ Szirmai Rezső: *Fasiszta lelkek. Pszichoanalitikus beszélgetések a háborús főbűnösökkel a börtönben*. Budapest, Pelikán Kiadó 1993. (II. bővített kiadás) 232o.

a megalakulást követően nagy elánnal kezdett bele a pártépítésbe. Egy erősen centralizált pártot hozott létre, mely mellett egy mozgalmat is életre hívott.¹⁰ Ez olyan újítás volt, mely nem jellemezte a korabeli pártokat. Ennek létrejöttére elsősorban azért volt szükség, mert az állami hivatalnokok 1941-ig nem lehettek politikai pártok tagjai. A másik oka az volt, hogy a mozgalom garantálta, hogy egy esetleges feloszlás esetén is tovább működhet titokban a párt. A NAP politikai programjában teljes forradalmi rendszerváltást hirdetett, mely után az állam totális hatalmát kívánták kiépíteni.¹¹ Ebben pedig a Horthy-rendszerrel szemben a munkásságra, a szegényparasztságra, a dzsentrikre és a hivatalnokokra építettek. A hatalom ennek hatására kezdett egyre nagyobb veszélyt látni Szálasiiban, ezért 1937-ben rendeletileg feloszlatta első pártját.¹²

Ezt követően Szálasi pártja többször egyesült egyéb szélsőjobboldali szervezetekkel, több névváltoztatáson átesett és többször feloszlatták 1944-ig. Darányi Kálmán kormánya azonban igyekezett közeledni a nyilasokhoz, hogy lecsillapíthassa őket. Szálasi azonban nem lehetett meggyőzni, újabb feloszlások következtek és Szálasi maga is börtönbe került. 1938. július 6-tól 1940. szeptember 14-ig volt a szegedi Csillag börtön rabja. Ez idő alatt Hubay Kálmán látta el pártja vezetését. Szálasiiból pedig hívei mártírt próbáltak csinálni. A 9323-as fegyenc portréjával plakátok jelentek meg, egy üres széket fenntartottak neki a pártgyűléseken és kultuszt építettek köré. Karsai László történész is úgy tartja, Szálasinak nagyobb hasznát vette a Nyilaskeresztes Párt, amíg börtönben volt, mint kiszabadulását követően. Ugyanis beállíthatták, mint az eszme és a nemzet mártírját és vontatott, a tömegek számára gyakorta érthetetlen beszédeivel nem rontotta pártja népszerűségét. Mindezek, illetve erőteljes szociális demagógiájuk következtében az utolsó kiírt választásokon 1939-ben a nyilasok kiugró eredményt értek el.

A második bécsi döntést követően Horthy Miklós kormányzó amnesztiát hirdetett, ennek köszönhetően szabadult Szálasi a szegedi Csillag börtönből, 1940. szeptember 14-én. Hívei hatalmas lelkesedéssel fogadták a későbbi *nemzetvezetőt*. Ennek ellenére pártja népszerűsége hanyatlásnak indult, a háború kitörését követő konjunktúrának (győri program) és a háború elején bevezetett különleges hatalomnak köszönhetően, amely nagyban szűkítette az ellenzék mozgásterét, így a Szálasi pártját is. Szálasi életében a fordulatot az 1944. március 19-ei német megszállás hozta el. Bár a németek még ekkor is inkább Horthyt és a

¹⁰ Laczkó Miklós: *Nyilasok, nemzetiszocialisták*. Budapest, Kossuth Kiadó, 1966. 58o.

¹¹ A párt programjára a későbbiekben részletesen is kitérek.

¹² Laczkó Miklós: *Nyilasok, nemzetiszocialisták*. Budapest, Kossuth Kiadó, 1966. 93o.

kormánypártot támogatták - még ha nem is teljesen bíztak meg a kormányzóban -, azonban a háttérben megkezdődtek a tárgyalások a nyilasok és a németek között.

Az 1944. október 15-ei kiugrási kísérlet meghozta a hatalmat az augusztus óta a németekkel szervezkedő nyilasok számára. Szálasi és pártja átvette az irányítást, megalakult az új kormány, a kormányfői és államfői hatalmat egyesítették és Szálasi *nemzetvezető* lett. Mindezt német segítséggel. A hadsereg nagy része is a nyilasok oldalára állt, elsősorban a nem megfelelően előkészített kiugrásnak köszönhetően.¹³ A háborút így a végsőkéig folytathatták a náci Németországot kiszolgáló hungaristák. 1944 decemberében a *nemzetvezető* és környezete, a kormány és a csonka nemzetgyűlés elhagyta a fővárost és a nyugati határ mellé tette át székhelyét. Szálasi először Farkasgyepűn, majd Brennbergbányán, végül Kőszegen állította fel főhadiszállását. A nemzetgyűlés Sopronban ülésezett. Miután a front 1945 márciusára elérte a nyugati határt, a nyilasok tovább menekültek Ausztriába, majd a III. Birodalomba. Szálasi 1945. április 29-én Ausztriában, Mattseeben vette feleségül Lutz Gizellát, akivel 1927 óta jegyben járt. 1945. május 5-én esett amerikai fogságba.

1945. október 3-án adták ki az amerikaiak Magyarországnak. Szálasival és vezérkarával szemben emberiség elleni és háborús bűntettek miatt indult eljárás a népbíróságon, a *nemzetvezetőt* 1946. március 1-én ítélték halálra. 1946. március 12-én akasztották fel Vajna Gáborral, vitéz Beregfy Károllyal, Rajniss Ferencsel és dr. Gera Józseffel egyetemben. Kegyelmi kérvényüket egy nappal kivégzésük után tárgyalta a Népbíróságok Országos Tanácsa és az igazságügy-miniszternek javasolta elutasításra. Dr. Ries István igazságügy-miniszter március 14-én továbbította a kérvényt Tildy Zoltán köztársasági elnök számára, aki a kérvény elutasítását és a halálos ítélet végrehajtását 1946. március 15-én hagyta jóvá.¹⁴

¹³ Rozsnyói Ágnes: *A Szálasi-puccs*. Budapest, Népszerű Történelem, 1962. 89o.

¹⁴ Szirmai Rezső: *Fasiszta lelkek. Pszichoanalitikus beszélgetések a háborús főbűnösökkel a börtönben*. Budapest, Pelikán Kiadó 1993. (II. bővített kiadás) 276o.

III. A hungarizmus

III.1 Előzmények

A hungarizmus eszmerendszere nem előzmények nélkül született meg és nem egy tőle teljesen idegen társadalmi közegbe érkezett. Az I. világháború elvesztését, Trianon sokkját, az őszirózsás forradalmat és a Tanácsköztársaságot átélte Magyarország táptalaja volt a különböző szélsőjobboldali mozgalmaknak. A Horthy-rendszer keresztény, konzervatív és tekintélyelvű politikai berendezkedése némán tűrte és olykor támogatta is az ilyen tömörüléseket. Tekintsük át, milyen magyar szélsőjobboldali csoportok előzték meg Szálasi mozgalmát és milyen eszméket vallottak.

A Horthy-rendszer az 1920-as évek legelején már az indulásánál teret engedett a szélsőséges csoportoknak. A Tanácsköztársaság vörös terrorjára a jobboldali válasz a fehér terror volt. A Prónay Pál és Héjjas Iván által vezetett különítmények országszerte gyilkoltak meg kommunistákat és olykor zsidókat is. A *szegedi gondolat* agrárius, faji és antiszemita szelleme pedig áthatotta a háború utáni új politikai elit, valamint a társadalom egy részét. Ennek eredményeképpen született meg a *numerus clausus*, amely törvénnyel a zsidóság gazdasági és szellemi térhódítását kívánták korlátozni. Az 1920-as években a szélsőjobboldal tehát elsősorban a fajvédőket jelentette, akik mozgalomként, pártként vagy akár kormánypárti és ellenzéki képviselőkként tevékenykedtek.¹⁵ Itt kell megemlítenünk az Ébredő Magyarok Egyesületét, az Etelköz Szövetséget vagy a Magyar Országos Véderő Egyesületet. Azonban az első magukat nyíltan nemzetiszocialistának nevező szélsőjobboldali mozgalmak csak az 1929-33-as gazdasági világválság idején jelentkeztek.¹⁶ A válság hatalmas munkanélküliséggel és minden addiginál nagyobb elszegényedéssel járt együtt, melynek hatására a bethleni konszolidáció megtorpant, majd elbukott. A fajvédő beállítottságú, az olasz fasizmussal rokonszenvező Gömbös Gyula került a miniszterelnöki székbe. Ez a magyar politika jobbratolódásával járt együtt. Ebben az időszakban jelentkeztek az első nemzetiszocialista mozgalmak, melyeknek bázisa a középosztálytól, a hivatalnokokon és szegényparasztozokon át a munkásságig terjedt. E tömörülések sorát a kisbirtokos szélsőjobboldal képviselői, Szász Béla és Csomós Miklós Nemzeti Szocialista Pártja nyitotta

¹⁵ Paksa Rudolf: *Szélsőjobboldali mozgalmak az 1930-as években*. In. A magyar jobboldali hagyomány. (szerk.: Romsics Ignác) Budapest, Osiris Kiadó, 2009. 275o.

¹⁶ Laczkó Miklós: *Nyilasok, nemzetiszocialisták*. Budapest, Kossuth Kiadó, 1966. 16o.

meg 1928-ban. Ez a párt azonban még teljesen jelentéktelen maradt. Nem úgy 1931-ben Böszörmény Zoltán, író, költő, kalandor Nemzetiszocialista Magyar Munkáspártja, amely az első jelentősebb nemzetiszocialista szerveződés volt. Böszörmény azzal emelkedett ki a nemzetiszocialista pártvezérek közül, hogy 1931 decemberében fogadta őt Hitler.¹⁷ Böszörmény pártját antiszemitizmus, Habsburg-ellenesség, prófétikus keresztény toposzok és a német nemzetiszocializmussal ötvözött fajvédő elemek jellemezték. Az agrárproletariátus minden problémájának megoldását a zsidó vagyon elkobzásával és szétesztésével látta megoldhatónak. Miután betiltották más állam jelképeinek használatát, a párt szimbólumává a kaszáskereszt lett, ezért is nevezték őket gyakran kaszáskereszteseknek. A Böszörmény-párt bukásához nagyban hozzájárult, hogy 1932-ben Meskó Zoltán képviselő Magyar Nemzetiszocialista Mezőgazdasági Dolgozók és Munkások Pártja néven új nemzetiszocialista erőt hívott életre, melyet Hitlerrel sikerült a magyar nemzetiszocialista mozgalom vezető erejeként elfogadtatni. Ezzel jelentős német anyagi támogatást nyert magának. Ráadásul sikerült átcsábítania a Böszörmény-mozgalom meghatározó alakjait is. 1933-ban pedig Meskó és Szász mozgalma egyesült. Aztán tovább folytatódott a nemzetiszocialista csoportok burjánzása. Még ugyanebben az évben létrejött gróf Festetics Sándor Magyar Nemzeti Szocialista Pártja, gróf Pálffy Fidel Egyesült Nemzeti Szocialista Pártja és ifj. Balogh István nemzetiszocialista csoportja.¹⁸ Ezen pártokra az volt jellemző, hogy mind jelképeikben, mind ideológiájukban igyekeztek az NSDAP-t (National-sozialistische Deutsche Arbeiterpartei, magyarul Német Nemzetiszocialista Munkáspárt) másolni. Erőtéljes nacionalizmus, idegengyűlölet, antiszemitizmus és szociális demagógia hatottá át őket. Azonban a német nemzetiszocialisták másolásán túl nem tudtak újat hozni a magyar politikai életbe.

III.2 Szálasi világképe

Szálasi Ferenc világképére négy tényező volt nagy hatással. Az első édesanyja, akitől mély vallásosságát örökölte. A kereszténység ennek megfelelően nagyon fontos szereppel bírt a hungarista ideológiában. Szálasi szerint Magyarországot csak az ezeréves keresztény erkölcsök alapján lehet újjászervezni. Ugyanakkor elítéli a politizáló egyházat és korának egyházát is többször bírálja. Az ő felfogásában az egyház feladata az emberek erkölcsi nevelése, a politikai nevelés pedig az állam privilégiuma. „A nemzetiszocializmus győzelmes

¹⁷ Paksa Rudolf: *Szélsőjobboldali mozgalmak az 1930-as években*. In. A magyar jobboldali hagyomány. (szerk.: Romsics Ignác) Budapest, Osiris Kiadó, 2009. 284o.

¹⁸ Laczkó Miklós: *Nyilasok, nemzetiszocialisták*. Budapest, Kossuth Kiadó, 1966. 16o.

harcának végső kifejlődésében érdekesek a külön-külön vívott ütközetek részleteredményei: az Egyház kivonja a harcból politizáló részeit (...)”¹⁹ A kritika mögött azonban reálpolitikai célok is meghúzódtak, mivel az egyházak a kormánypártot támogatták.

Világképét befolyásoló fontos tényező volt a honvédségnél eltöltött időszak. Több szempontból is nagy hatással volt ez Szálasira. Egyrészt a parancselvű hierarchia dogmatikájával itt, ekkor itatódott át személyisége, másrészt ebből a korszakból származott beteges rendmániája és alapossága. Ugyanakkor a feltételen fegyelem és engedelmesség kultusza is kialakult benne. Végül pedig a harctéren még egy dolog beléivódott, mégpedig a mások szenvedése iránti közöny. A mások iránti részvét teljes hiánya. „A háborúban a szenvedőben hősi szenvedőt, a halottban hősi halottat láttam. Tiszteltem bennük a hőst, részvétet nem éreztem irántuk.”²⁰

A következő elképzelés, amely hatást gyakorolt a későbbi *nemzetvezető* világképére a *szegedi gondolat*. Az „örségváltás” eszméjét minden jobboldali irányzat elfogadta, s a zsidók gazdasági és társadalmi szerepének visszaszorítása a keresztény tőke és értelmiség javára népszerű szólamná vált. Ez Szálasi antiszemitizmusának gyökere, még ha magát aszemitának tartotta is.

Szálasi személyiségére még egy tényező volt nagy hatással. Ez azonban olyan trauma, amely minden kortársára hatással volt. Ez az első világháború elvesztésének sokkja, illetve az azt követő *igazságtalan* trianoni békeszerződéssel szembeni ellenérzés, amely táptalaja volt a nacionalista gondolkodásmódnak.

A fentiekben felsorolt elképzelések azok, amelyek a leginkább hatással voltak világképére, személyiségére. Ezekhez kapcsolódtak egyéb tényezők, melyek alakították személyiségét. Például származása, amely miatt „magyarabbnak kell lennie a magyarnál”²¹ vagy küldetéstudata, melyben saját személyét már-már messiási magasztatokba helyezte.

Szálasi világképében, tehát egy „életidegen” személyiség világképét kell meglátnunk, aki nem veszi figyelembe a tényeket, nem befolyásolják az érvek, csakis a saját gondolkodásmódját tartja helyesnek, melyet nagy precizitással alakított ki. Felfogása szerint ő fogja elhozni a megváltást a magyarság és a Szent Korona többi népe számára, amely csak

¹⁹ Szálasi Ferenc: *Út és Cél*. Budapest, 1938.

²⁰ Szirmai Rezső: *Fasiszta lelkek. Pszichoanalitikus beszélgetések a háborús főbűnösökkel a börtönben*. Budapest, Pelikán Kiadó 1993. (II. bővített kiadás) 215o.

²¹ Szirmai Rezső: *Fasiszta lelkek. Pszichoanalitikus beszélgetések a háborús főbűnösökkel a börtönben*. Budapest, Pelikán Kiadó 1993. (II. bővített kiadás) 229o.

egy parancselvű hierarchiára épülő, militáns társadalomban valósulhat meg, amelyben nincs helye a zsidóknak, és amelyben a magyarság vezetése alatt újra egyesülnek majd a „Kárpát-Duna Nagy Haza”²² népei a Hungária Egyesült Földeken. Ennek megvalósításához pedig kegyetlen harcokon kell keresztülmenni, melyekben nem szabad a gyengeség jeleit, részvétet vagy együttérzést mutatni.

III.3 A hungarizmus alapelvei

Miután áttekintettük milyen szellemi, társadalmi közegben született meg a hungarizmus eszmerendszere, láttuk előfutárait és megvizsgáltuk Szálasi világképét, nézzük meg miben is hozott újat, amivel kitűnt a hitleri nemzetiszocializmust másoló szélsőjobboldali gondolatok sorából. Vizsgáljuk meg először, milyen alapokra épült és aztán majd részletesebben is elemezzük.

Először is honnan származik a hungarizmus elnevezés? Amennyiben ezt a kérdést tesszük fel, azt kell mondjuk, hogy ebben nem alkotott Szálasi egyedit, ugyanis a hungarizmus szót Prohászka Ottokártól vette át, aki a hungarizmus alatt a „magyar érdekekért való kiállást” értette.²³ De mit is értettek Szálasi és hívei a hungarizmus szó alatt?

Szálasi és hívei a hungarizmust a nemzetiszocializmus magyar gyakorlatának tekintették, ahogy Szálasi megfogalmazta: „A magyar nemzetiszocializmus lelke, tartalma, szerkezete és valósága: a Hungarizmus. A hungarizmus a nemzetiszocialista világnézet és korszellem magyar gyakorlata (...) Nem Hitlerizmus, nem Fasizmus, nem antiszemitizmus, hanem Hungarizmus.”²⁴ A nemzetiszocializmus magyar gyakorlata, pedig három pilléren nyugodott, az első a nacionalizmus, amely a szellemi, a második a szocializmus, amely az anyagi, a harmadik pedig a kereszténység, amely a kettőt összefogva az erkölcsi alapot adta. Ez utóbbi a hitleri gondolkodásmóddal élesen szembement, amelyben nem volt szerepe a kereszténységnek.

Fontos része Szálasi gondolkodásmódjának, hogy mind a liberalizmus egyénkultuszát, mind a marxi szocializmus kollektívizmusát élesen elítéli, mivel szerinte egyénnek és

²² Szálasi Ferenc: *Út és Cél*. Budapest, 1938.

²³ Paksa Rudolf: *Szélsőjobboldali mozgalmak az 1930-as években*. In. A magyar jobboldali hagyomány. (szerk.: Romsics Ignác) Budapest, Osiris Kiadó, 2009. 276o.

²⁴ Szálasi Ferenc: *Út és cél*. Budapest, 1938.

közösségnek összhangban kell lennie, erre épül fel a nemzet. Az egyén, pedig alárendeli magát a nemzet érdekeinek, ha szükséges.

A következő, amit érdemes kiemelni Szálasi eszmerendszeréből az aszemitizmus, amely szintén eltért a Hitler által hirdetett antiszemitizmustól. A *nemzetvezető* ugyanis nem zsidóellenességet, hanem zsidómentességet hirdetett politikai programjában. Ettől persze gondolkodásmódja ugyanúgy antiszemita alapokon nyugodott, azonban végső célja nem a zsidóság megsemmisítése volt, hanem a Kárpát-medence megtisztítása tőlük. Elpusztításukkal ugyanis mélyen keresztény meggyőződésével ment volna szembe, mivel bármennyire is gyűlölte őket, ők is csak Isten teremtményei voltak. Itt aszemitizmusánál kell kiemelnünk, hogy szembement a hitleri fajelmélettel is és többször bírálta írásaiban emiatt Rosenberget.

Végül a konnacionalizmust kell kiemelnünk. Talán ez az a gondolat Szálasi felfogásában, amely a leginkább egyedi. Ez ugyanis azt jelentette volna, hogy a különböző nemzetiszocialista országok félreteszik birodalmi törekvéseiket és szövetségben élnek egymás mellett. Ez a gondolat meglehetősen utópikus elképzelésként hat. Azonban világosan kitűnik belőle, hogy a hungarizmus nem volt szélsőségesen nacionalista, illetve a nacionalizmust a nemzetközösség elvével kapcsolta össze, mint ahogy azt a Hungária Egyesült Földek elmélete is bizonyítja majd.

III.4 A hungarista tanok

A következő fejezetben a hungarista ideológiát részletesebben vizsgáljuk. Ennek során Szálasi fontosabb ideológiai műveit (*A magyar állam felépítésének a terve, Cél és követelések, Út és Cél*), egyes beszédeit (pl. *Szálasi Ferenc 1942. október 18.-án a Hűség Házában az Első Országos Munkás Nagytanács gyűlésén elmondott beszéde*), programokat, kiáltványokat (pl. *Ezt akarják a Nyilasok! A Nyilaskeresztes Párt Országépítő Programja. /ellenjegyezte: Hubay Kálmán/ 1939. március 15.*), naplókat (pl. *Szálasi Ferenc: Börtönnapló. Szeged, 1938. július 8. – 1940. szeptember 17.*), újságcikkeket és Szálasi perében elhangzott ideológiai fejtegetéseket használunk fel.

A hungarista eszmerendszer első írásba foglalt változata 1933-ban készült *A magyar állam felépítésének a terve* címmel. Ebben a munkájában Szálasi még sokkal kevésbé radikális hangnemet üt meg, mint a későbbiekben, mondanivalója pedig az ideológiai fejtegetések helyett sokkal inkább gyakorlati teendőkre koncentrál. Az új hungarista állam működését kívánta bemutatni, melyet ő álmodott meg. Két részben akarta végrehajtani az

állam átalakítását „I. Főrészt: a magyar államiság átállítása a korszerű követelményeknek megfelelően. Az átállítás tartalma három év. II. Főrészt: az átállítást követő öt év, mely az állami tervgazdálkodás sürgősségi sorrendben megállapított részterveit szervesen egymásba kapcsolva végrehajtja,”²⁵

De mit is jelent a „magyar államiság átállítása”? Egyértelműen a hungaristák hatalomra jutását. Azonban ezt ebben a munkájában Szálasi még nem fejti ki részletesen. Elképzelése szerint nép adja át a hatalmat az államnak. A hatalom pedig egy „vezetőpolitikus” kezében összpontosul, aki az átállás éveiben irányítja, mint egy tervező az átmenetet. Szálasi ezt a következőképpen írja le. „Az államhatalom négyes osztottságában a vezetőpolitikus a tervező, a törvényhozó testület a szentesítő és végrehajtó, az alkotmánybíróság az ellenőrző szervét képezze az állami főhatalomnak.”²⁶ A hatalommegosztás elvének érvényesítése meg is lephetne minket, azonban érdemes még egyszer, szavanként értelmezve elolvasni a mondatot. Először is van egy „vezetőpolitikus”, aki maga a tervező, aki a politikai elit felett áll és aki egyedül tervez, tehát egymaga meghozza a döntéseket. A „törvényhozó testület”, tehát az országgyűlés feladata csupán a „vezetőpolitikus” terveihez gyártani törvényeket és szentesíteni a vezér akaratát. Az alkotmánybíróság szerepe pedig formális, ellenőriz, de nincs feltüntetve, hogy ezen túlmenően, hogyan szabályozhatja. Így olvasva a mondatot már világosan rajzolódnak ki egy vezérkultuszra épülő, diktatórikus berendezkedés vonalai. A „vezetőpolitikus” és az országgyűlés a néptől kapja a hatalmat. Szálasi tisztázza azt is, hogy ez választások és népszavazás útján történik. A választásoknak és a népszavazásnak, pedig titkosnak kell lennie, hogy a „nép bizalmát és szabad akaratát tükrözze vissza”.²⁷ Ebből a megállapításból levonhatjuk a következtetést, hogy Szálasi programjában igyekezett kihasználni a titkos választójog ígéretének politikai hozadékát, és a kormány egyik támaszát, a nyílt választási rendszert próbálta támadni. Hosszan részletezi is, hogy milyen esetekben írható ki népszavazás és ki kérheti annak a kiírását, illetve hogy a választások milyen rendszerben kerülnének lebonyolításra az ő tervei szerint.

A gazdasági „átállításáról” szóló fejezetben kifejti Szálasi, hogy Magyarország szinte semmilyen nemzetközi fizetési kötelezettségének nem tenne eleget, amit mégis teljesítene, azokat is önkényes átütéssel. Az ország gazdasági kapcsolatainak ilyen formában történő

²⁵ Szálasi Ferenc: *A magyar állam felépítésének a terve*. Budapest, 1933.

²⁶ Szálasi Ferenc: *A magyar állam felépítésének a terve*. Budapest, 1933.

²⁷ Szálasi Ferenc: *A magyar állam felépítésének a terve*. Budapest, 1933.

átalakítása egyértelműen kivitelezhetetlen volt. Ez azonban nem akadályozta meg Szálasit abban, hogy programjában mégis fennhangon hirdesse ezt. Ez is jól mutatja, mennyire nem foglalkoztatták a tények és az észérvek. A másik fontos mozzanat, amely a gazdasági átállás folyamatában az ország előtt áll a *nemzetvezető* szerint az az államosítás. „Az állam külföldi kereskedelmét államosítja, a hasznot megosztja: 50 % a termelészövetkezeteké, 50% az államé (...)”²⁸ Államosítás, termelészövetkezetek, majd az átállítást követően öt éves tervgazdálkodás. Ez egyértelműen mutatja, hogy Szálasi programjában a munkások és a parasztság gazdasági ellenőrzését is fontosnak tartotta.

Szálasit egy erősen centralizált etatista államot képzelt el, ami a parlamentarizmust és a többpártrendszert kiüresíti és ellenőrzése alá vonja. Ráadásul ami ezután következik még inkább erre utal, ugyanis Szálasi elképzelése szerint az államnak mindent ellenőrzése alá kell vonnia, a hitelezést, a fizetéseket, a pénzkibocsátást, a termelést, sőt még a magánéletet is. Megszabta volna a maximális és minimális keresetet, de még azt is, hogy egy adott személy miből, mennyit fogyaszthat egy évben. Aki ezt nem akarja, vagy nem tudja tartani, arra pedig büntetés vár. A büntetések mértéke jól mutatja a leírt rendszer diktatórikus jellegét, ugyanis a hosszú börtönbüntetésről a halálbüntetésig terjedő skálán bármivel sújthatták volna azt, aki veszélyezteti a terv magvalósítását. Azt kell mondjuk, hogy Szálasit még a náci Németországtól is centralizáltabb és erőteljesebb diktatúrát képzelt el.

Szálasit tehát első ideológiai művében, *A magyar állam felépítésnek a tervében* még nem az eszmerendszer bemutatására helyezte a hangsúlyt, hanem sokkal inkább a hungarista államrend felépítését írta le. Világosan kirajzolódik munkájából, hogy egy erősen centralizált, diktatórikus államot képzelt el, amely nem forradalom, hanem többéves átmenet során jött volna létre. Egy olyan állam lett volna ez, amelyben a vezetők még a magánéletbe is beleszólással bírtak volna. Az ország nemzetközi kapcsolatainak leírásából, pedig teljesen egyértelműen látszik, hogy nem vette figyelembe az ország reális helyzetét a program. Ami még szintén hangsúlyos, hogy az addigi nemzetiszocialista programokhoz képest sokkal nagyobb szerepet kap a szociális gondolat, amelyben leginkább a demagógia eszközét látta a későbbi *nemzetvezető*. Ezért is hívták a Horthy-rendszer vezető köreiben sokszor „zöldinges bolsevikoknak” a nyilasokat.

Szálasit következő munkájában már sokkal hangsúlyosabbak az ideológiai elemek és az 1933-as műhöz képest még radikálisabb követeléseket tartalmazott. Ez az írás a *Cél és*

²⁸ Szálasit Ferenc: *A magyar állam felépítésének a terve*. Budapest, 1933.

követelések volt, amelyet 1935-ban adtak ki a Nemzeti Akarat Pártjának programjaként. Ebben jelenik meg először a hungarizmus kifejezés. Ez a műve már tele volt a sajátos és sokszor értelmezhetetlen szókapcsolatokkal és kifejezésekkel pl. „A népfelség eredeti, az államfelség eredő hatalomjog (...)” vagy „Az államfelség adja az államcél.”²⁹

Ebben a művében Szálasi már a Hitvallás című bevezető részben szükségesnek tartotta definiálni szocializmusát is. „A szocializmus a népek társ és sorsközösségének rendszere, melyben erkölcsi, szellemi és anyagi életüket a tudatos hitből fakadó, tiszta cselekedeteken felépülő és az államfelségtől megkövetelt kötelességteljesítésre alapozzák, hogy elnyerhessék a jogot tudatos köz- és egyéni életük méltó lefolytatására.”³⁰ A definícióban elég nehezen értelmezhető módon, bizonyos népek közösségeként határozza meg szocializmust (a szocializmus és a konnacionalizmus tehát összefonódik), melyben az állampolgárok oly módon vesznek részt, hogy az állam által támasztott kötelességeket teljesítik, cserébe pedig elnyerik a jogot arra, hogy méltó módon élhessék az életüket. Egy elég sajátos szocializmus-értelmezést alkotott meg, mely sokkal inkább a jogok és kötelességek harmóniájának deklarálása, mintsem ideológiai alapvetés.

E művében a trianoni békediktátum felszámolására irányuló törekvését is kifejtette, amely a korszak minden pártprogramjában jelen volt, így nem számított újdonságnak. Azonban az utána következő Hungária Egyesült Földek koncepciója már annál inkább egyedinek tekinthető. „A Kárpátokkal övezett területen átnyúlva az Adriai tenger partvidékéig magyar fennhatóság alatt álló, az új alkotmányban lefektetett önkormányzatokkal ellátott Részföldek egyesüléséből megalkotott HUNGÁRIA EGYESÜLT FÖLDEK, politikai, gazdasági és társadalmi, szervesen egymásba kapcsolt állami felségterület felépítése (...)”³¹ Ez tehát a cél, a magyar „Nagy Haza” helyreállítása, azonban olyan formában, hogy a „részföldek” önkormányzattal rendelkeznek és magyar irányítás alatt egyesülnek. Ez egy merőben újszerű gondolat volt a korszakban, ugyanis autonómiát adott volna a különböző nemzetiségeknek, akik magyar vezetés alatt egyesülhettek volna. Ez az elképzelés megint csak hűen tükrözi Szálasi illuzórikus gondolkodásmódját, mivel a különböző nemzetiségek nacionalizmusát nem veszi figyelembe. Arra apellált, ami a korszakban elképzelhetetlen volt, hogy a szlovákok, horvátok, románok, németek, szerbek elfogadják érvelését a „Kárpát-Duna

²⁹ Szálasi Ferenc: *Cél és követelések*. Budapest, 1935.

³⁰ Szálasi Ferenc: *Cél és követelések*. Budapest, 1935.

³¹ Szálasi Ferenc: *Cél és követelések*. Budapest, 1935.

Nagy Haza” egyesülésének társadalmi, gazdasági, politikai fontosságáról és önként egyesülnek újra a Szent Korona égisze alatt a magyarok vezetésével.

Már a *Cél és követelések* Hitvallás című bevezetőjében szerepet kap az Istenbe vetett hit, hiszen „Isten mindnyájunké, a paraszt mindannyiunk kenyerét adja, a polgár az államba tömörült népek érdekalanya és az állam közalanya, a katona mindent megvéd: Istent, parasztot, polgárt, államot.”³²

A Hitvallást követően a program harmincöt pontot tartalmaz, melyek nagy részben a fentebb említett főbb témák köré csoportosulnak. A trianoni béke revízióját, a nép önrendelkezését (általános titkos választójogot), új alkotmány elfogadását a Hungária Egyesült Földek számára, „az államközösség nemzeti és népi irodalmának, művészetének és sajtójának felépítését (...)”³³, biztos megélhetést és közbiztonságot követelt. Volt azonban egy újdonság is a harmincöt pontban, ami *A magyar állam felépítésének a tervében* még nem szerepelt, mégpedig az, hogy „a zsidókérdésnek az állam érdekeivel egyező, végleges alkotmányos rendezését (...)”³⁴ követelte. A zsidókérdés megoldásának igénye először jelent meg nyíltan a hungarista eszmerendszerben.

Szálasi, tehát lefektette az új eszmerendszer alapjait, amely a trianoni békeszerződést felül írni kívánó nacionalizmusban, a sajátságosan értelmezett szocializmusban és a kereszténységben testesült meg, ezek egységén alapult, és a Hungária Egyesült Földek megteremtésére, illetve a szociális- és közbiztonság javítására irányult, szem előtt tartva a zsidókérdés megoldását.

Ettől is sokkal részletesebb és érzékletesebb leírását kapjuk a hungarista ideológiának Szálasi *Út és Cél* című politikai munkájában. Az előszóban kitér Szálasi pártja és eszmerendszere küldetésére, amelyet szerinte nem véletlenül támadnak annyit és nem véletlenül emelkedik ki meglátása szerint korának pártjai közül. Ezt követően definiálja a hungarizmust, amely a nemzetiszocializmus magyar gyakorlata. Három fő pillére a nacionalizmus, a szocializmus és a kereszténység. Szálasi az *Út és Célben* élesen bírálja a kommunizmust és a liberalizmust is. A liberalizmus véleménye szerint csak egyesek szabadsága és erőszakrendszer, ezzel szemben a hungarizmus mindenki szabadsága, amely a renden alapul. A kommunizmus pedig nemzetietlen, internacionalista és materialista, nem

³² Szálasi Ferenc: *Cél és követelések*. Budapest, 1935.

³³ Szálasi Ferenc: *Cél és követelések*. Budapest, 1935.

³⁴ Szálasi Ferenc: *Cél és követelések*. Budapest, 1935.

tisztel sem Istent, sem hazát, ezáltal nem képes felemelni a nemzetet. Egyedül a hungarizmus képes megvalósítani a „Pax Hungarica-t”, amely „erkölcsi, szellemi, anyagi rend a nacionalista szocializmusban és a szocialista nacionalizmusban”³⁵

Azonban a magyar béke nem jár mindenki számára automatikusan, csak „a Kárpát-Duna honképes és talajgyökeres népcsaládjainak (...)”³⁶ Még a bevezetőben tisztázza Szálasi, hogy ebbe a zsidók nem tartoznak bele.

Ugyanitt kitért arra is, hogy „a hungarizmus államépítésének célja: az iparral rendelkező, magas fokon álló magyar nemzetiszocialista parasztállam megépítése.”³⁷ Ebből világosan kiderül, hogy bár a munkásság szavazataira építeni kívánt, a marxizmus állam- és társadalomeszményét elutasítja.

A bevezető után Szálasi részletesen kifejti, hogyan képzei el a magyar nemzetiszocialista államot. Egyértelművé teszi, hogy a hungarizmus nem tűri a vallástalanságot, mivel csak az igaz Istenhit vezethet igaz nemzetszeretethez. A kommunizmust a zsidó erkölcsi világrend megvalósulásaként írja le, mely a liberalizmussal rokon, vele szemben áll a krisztusi világrend és a hungarizmus. Azonban a hungarizmusban meglévő nacionalizmus nem létezhet szocializmus nélkül, mivel úgy sovinizmussá, de a szocializmus sem létezhet a nacionalizmus nélkül, mivel úgy materializmussá válna. Így egészíti ki egymást a nacionalizmus, a szocializmus és a kereszténység, melyek szellemi, anyagi és erkölcsi talpkövei a hungarizmusnak.

Az egyháznak azonban vissza kell vonulnia a politikától és meg kell maradnia az emberek erkölcsi nevelésénél, a politikai nevelés az állam feladata. Így sikerülhet az „új magyar lelki típus kitermelése, mely faji, népi talajban gyökerezik, a nemzettudatból a nemzetönérzet, öncélúság és nemzeti hivatástudat magaslatára emelkedett (...)”³⁸

Jól megfigyelhető, hogy Szálasi ebben a művében is hű maradt önmagához és szokatlan mondataival, szóösszetételeivel néhol nehezen érthetővé válik.

Szálasi szerint eszmerendszere fontos talpkövévé adja a szocializmus. Szocializmusa azonban nem azonos a marxi szocializmussal. A hungarizmusban ugyanis a szocializmus leginkább a zsidónak minősített nagytőke támadása, szociális demagógia és az állam

³⁵ Szálasi Ferenc: *Út és Cél*. Budapest, 1938.

³⁶ Szálasi Ferenc: *Út és Cél*. Budapest, 1938.

³⁷ Szálasi Ferenc: *Út és Cél*. Budapest, 1938.

³⁸ Szálasi Ferenc: *Út és Cél*. Budapest, 1938.

gazdasági térhódításának eszköze. Gazdasági elképzeléseiben a zsidó tőke elleni harcot jelöli meg Szálasi a hungarizmus legfőbb feladatának. Véleménye szerint, amennyiben sikerül a zsidó tőkétől megszabadulni, úgy jelentős mértékben javulhat majd az életszínvonal. Azonban nemcsak magát a zsidót kell legyőzni, hanem a „zsidó szellemet” is. A magyar nemzetiszocializmus anyagi alapját adó szocializmus, tehát a zsidó nagytőke legyőzésével és államosítással képzelel el a munkásság, a parasztság és a kis- illetve kispolgárság felemelését.

A hungarizmus szempontjából még két fontos elemet vizsgál Szálasi az *Út és Célban*. Az egyik a Hungária Egyesült Földek és a nemzetiségek kérdése, a másik pedig a konnacionalizmus elve.

A Hungária Egyesült Földek elképzelése, mint ahogy fentebb már láttuk, azon alapul, hogy a „Kárpát-Duna Nagy Haza talajgyökeres és honképes” nemzetiségei felismerik Szálasi azon meglátását, hogy az „Ősföld” helyreállítása, mind gazdasági, társadalmi, mind politikai szempontból szükséges. Ugyanis az itt élő nemzetiségek geopolitikai helyzetüknél fogva egymásra vannak utalva. A *nemzetvezető* ezt úgy képzelte el, hogy a különböző nemzetiségek magyar vezetés alatt egyesülnek, mivel történetileg a magyarság az a nemzet, amely jogot formálhat az irányításra. Ez az egyesülés azonban úgy jönne létre, hogy a „részföldek” önkormányzatot kapnának, használhatnák nyelvüket, gyakorolhatnák vallásukat. A Hungária Egyesült Földek létrehozását fejtegetve Szálasi kitér történelmi összefüggésekre is és megállapítja, hogy akkor hibáztunk, amikor a XIX. században olyan nemzetállamok fejlődését kívántuk másolni, amelyek „erkölcsileg, szellemileg, anyagilag, vérségi származás és nyelviség szempontjából belső egységüket már elérték (...)”³⁹ A tragédiát pedig csak fokozta, hogy 1918-19-ben alkalmatlan vezetői voltak az országnak. Itt elsősorban Károlyi Mihályra és a Tanácsköztársaság vezetőire gondol Szálasi.

A konnacionalizmus elve talán még ennél is meglepőbb elképzelés. Ez ugyanis egy nemzetiszocialista nemzetközösség megteremtésének gondolata. Azt feltételezi, hogy a nemzetiszocialista országok egy nagy „társ- és sorsközösségben” egyesülnek, ezzel megteremtve az új világrend alapjait. A konnacionalizmus tehát a nemzetiszocialista országok szövetsége egy új világrend létrehozása érdekében. Mindez pedig úgy valósul meg, hogy a nemzetiszocialista vezetőnépek benépesítik életterületüket és vezetésükkel új birodalmak jönnek létre. Európában ilyen vezetőnép lenne elképzelése szerint a náci Németország, a fasiszta Olaszország és Magyarország. Ázsiában Japán, illetve az arab világ, Amerikában pedig az

³⁹ Szálasi Ferenc: *Út és Cél*. Budapest, 1938.

Egyesült Államok, amely folyamatosan fasizálódna.⁴⁰ Így alakulnának ki a Nagyterek, melyeknek egy-egy nemzetiszocialista vagy fasiszta ország lenne a vezetője. Ezen országok együttélése és szövetsége a konnacionalizmus. Ebből a gondolatsorból világosan kiderül, hogy a Magyarországot nemzetiszocialista nagyhatalomként definiáló Szálasi milyen „hamis realitásokat” tett meg ideológiája végső céljainak.

Az *Út és Célban*, tehát Szálasi véglegesen kinyilatkoztatta a hungarizmus alapjait és kidolgozta ideológiája részleteit. A magyar nemzetiszocializmus eszmerendszere kerek egészzé állt össze. Azonban nemcsak a *nemzetvezető* ideológiai munkáiból tudhatunk meg részleteket a hungarizmus természetét illetően.

Jó forrásként szolgál erre az *Ezt akarják a nyilasok! A Nyilaskeresztes Párt országépítő programja*, melyet Hubay Kálmán ellenjegyzése mellett adtak ki, ugyanis amíg Szálasi börtönbüntetését töltötte, ő volt a párt vezetője. Ez a program tizenkét pontból áll és 1939. március 15-én adták közre. Pontjai között megjelenik „Szent Istváni Birodalom” egyesítése a „testvérnépek” unióján keresztül, a nemzeti munkaállam megteremtése, melyben korporációk jönnének létre (ezt a fasiszta Olaszország állami berendezkedéséből vették át), a kamatuzsora megszüntetése, a jövedelemmel arányos adózás illetve újdonságként a földreform is. A földreformot úgy hajtánák végre, hogy a „magyar kisgazda védelmében a húsztól száz holdig terjedő felaprózódását megakadályozzuk. (...) A zsidók, idegen állampolgárok, bankok és más jogi személyek birtokait, valamint a mamutbirtokokat és nemzetellenes szolgálatokért kapott birtokokat az állam kárpótlás jegyében meg fogja váltani. Az ilyen birtokokat termelő szövetkezetekké alakítjuk...”⁴¹ A földreform lényege tehát a kisbirtok megerősítésében, állami tulajdonú termelőszövetkezeti nagybirtokok létrehozásában és a zsidó nagybirtokosok földjeitől való megfosztásában állt. A továbbiakban a program a hadiipar fejlesztésére és a „mindent magyar kézbe” elvére helyezi a hangsúlyt. Majd a XI. pontban minden eddiginél radikálisabb támadást intéz a zsidóággal szemben, ehhez hasonló mondatokat csak az *Út és Célban* olvashatunk. A következőképpen fogalmazza meg a program a hungaristák zsidósággal kapcsolatos céljait: „Zsidómentes magyar államot akarunk. Zsidónak teljes állampolgári joga nem lehet és a fegyveres szolgálat előjogát a zsidóktól megtagadjuk. A felsorolt gazdasági rendszabályokkal olyan életviszonyokat

⁴⁰ Szálasi Ferenc 1943. június 15-16. -án a *Hűség Házában a Külügyi Értekezlet sorozat berekesztő beszéde*.

⁴¹ *Ezt akarják a Nyilasok! A Nyilaskeresztes Párt Országépítő Programja*. (ellenjegyezte: Hubay Kálmán) 1939. március 15.

teremtünk, amelyben a zsidó nyerészkedése, spekulációra irányuló, tehát nem termelő hatású tehetsége és tevékenysége nem érvényesülhet.”⁴²

A program tehát elsősorban a trianoni békeszerződéssel szembeni ellenérzésekre, nagymértékű szociális demagógiára és a zsidóság gazdasági és politikai visszaszorítására épített, és sikereket ért el, mivel az 1939-es választásokon a Nyilaskeresztes Párt a legnagyobb ellenzéki erővé vált.

Szálasi többször ír *Börtönnaplójában* is a hungarizmus eszmerendszeréről. Ennek során a hungarizmus magyarországi harcának helyzetét, a nemzetiszocializmus nemzetközi küzdelmének állását, Isten és a kereszténység szerepét a hungarizmusban, illetve a zsidóság és a vele „szövetséges” kormányerők „ármánykodását” mutatja be. A hungarizmus helye Szálasi szerint „itt van, ahova kijelöltem. Ha fordulat állana be és a nemzetiszocializmus nem megy át az 1939-1950-es krízisen (Szálasi a nemzetiszocialista eszmerendszer 11 éves krízisét jósolta, melyet a háború, és annak esetleges elvesztése okoz) ez csak a hungarizmus győzelemre és hatalomra jutásának lesz köszönhető a Duna-medencében!”⁴³ Az ország vezetői és a zsidók összeesküvésére is sokszor utal. „A zsidóság mind olyan emberekkel végezteti ki a hungarizmust, akik megboldogult Gömbösnek voltak főemberei. (...) Hiszen senki sem tagadhatja Gömbös jobboldaliságát, tehát első munkatársai is azok kell legyenek. Még csak kifogást sem lehet emelni ellenük...”⁴⁴ A zsidók elleni gyűlölet, pedig sokszor kap vallási színezetet is, mivel a hungarizmus keresztény elkötelezettségét állítja szembe a zsidóság „romlottságával”. „Krisztus Jézus tényleg a Szeretet Rabszolgája. A zsidó tényleg a gyűlölet Rabszolgája. Milyen kár, hogy Krisztus-Messiás nem kap nemesebb ellenfelet, mint a Zsidót!”⁴⁵ A zsidósághoz való viszonyát illetően azonban *Börtönnaplójában* is hangsúlyozza, hogy nem antiszemita, hanem aszemita. „Az antiszemitizmus még nem nemzetiszocializmus (...) Az antiszemitizmus olyan régi és öreg, mint a világ, nincs (...) világnézetekhez kötve. Az első és örök antiszemita maga az Isten (...) Az antiszemitizmus valami negatív, mint minden, ami anti. A nemzetiszocializmusban a hungarizmus nem antiszemita, tehát zsidóellenes, hanem aszemita, zsidónélküliséget hirdető.”⁴⁶

⁴² Ezt akarják a Nyilasok! A Nyilaskeresztes Párt Országépítő Programja. (ellenjegyezte: Hubay Kálmán) 1939. március 15.

⁴³ Szálasi Ferenc: *Börtönnapló*. Szeged, 1938. július 8. – 1940. szeptember 17.

⁴⁴ Szálasi Ferenc: *Börtönnapló*. Szeged, 1938. július 8. – 1940. szeptember 17.

⁴⁵ Szálasi Ferenc: *Börtönnapló*. Szeged, 1938. július 8. – 1940. szeptember 17.

⁴⁶ Szálasi Ferenc: *Börtönnapló*. Szeged, 1938. július 8. – 1940. szeptember 17.

Szálasi hungarizmusa, ahogy láthatjuk egyedi volt a magyar nemzetiszocialista irányzatok között. Ugyanis nem törekedett a hitleri náciizmus hű másolására, sőt új alapokat hozott be ideológiájába, mint a keresztény vallásosság, az aszemitizmus vagy a konnacionalizmus. Ráadásul a fajelméletet is bírálta. Szervezettségének, alaposságának, szélsőséges szociális demagógiájának, valamint katonai kapcsolatainak köszönhető a nyilas mozgalom, hogy a magyar nemzetiszocializmus vezető erejévé válhatott.

III.5 Hungarizmus és társadalom

A következő fejezetben azt vizsgáljuk, milyen módon bírálta a nyilas mozgalom a Horthy-rendszer társadalmát és milyen társadalmat képzelt el abban az esetben, ha sikerül megszereznie a hatalmat.

Szálasi és politikai mozgalma többször élesen támadta a Horthy-rendszer társadalmi berendezkedését. Mivel a hungarista mozgalom bázisát elsősorban a középosztály, a hivatalnokok, a kisparasztság és a munkásság egyes csoportjai adták, így társadalmi elképzelései szembefordultak a hagyományos politikai elit társadalomképével. A nyilasok bírálták a korszak „rangkóros” megszólításait, az elit gazdasági és életszínvonalbeli elszakadását a társadalom többi részétől, illetve a zsidóság gazdasági és társadalmi szerepvállalását. Ezen bírálatuk keretében többször sztrájkra bízatták a munkásságot, azonban nem vállalták, hogy ténylegesen a sztrájkoló munkások mögé álljanak. A munkásságot és a nehéz helyzetben élők tízezreit szélsőséges szociális demagógiával igyekeztek megnyerni programjuk számára. Ezért egymást követték az országgyűlésben a társadalom helyzetét bíráló szélsőjobboldali felszólalások, amelyek földreformot, közbiztonságot és megélhetést követeltek. A nyilas sajtóban is egyre-másra jelentek meg a szociális helyzet javítását célul tűző cikkek. „Utakat kellene építeni, aki vidéken jár, megdöbbenve kénytelen látni (...) a sáros utakat (...) De kevés a mozdonyvezető is és így (...) vasúti szerencsétlenség történt, mert a mozdonyvezető már 40 órája volt szolgálatban. Rendezzék végre a pályamunkások helyzetét is és nyugellátásukat ne úgy állapítsák meg, hogy a tizedik esztendő után legyen meg a jogigényük (...) A postásokról nem lehet rosszat mondani.”⁴⁷ A földreform kérdése is hangsúlyos szerepet játszott a hungarista sajtóban. Gróf Pálffy Fidél foglalkozott sokat a kérdéssel - „Mi nemzetiszocialisták nem nyargalásunk se a

⁴⁷ *Segítsenek a kisembereken.* In. Magyarország, XXI. Évf. 255. szám, 1940. november 16.

föld, se az osztály, se a nemzetiségi kérdés engedelmes vesszőparipáján, hanem átfogó új világképet tartunk szem előtt.”⁴⁸ – és Matolcsy Mátyás cikkeiben is vissza-visszatérő elem volt. „A törekvéseinknek az alapfeltétele az, hogy a birtokok keletkezésének az útját is megvizsgáljuk és a nemzetellenes törekvésekért, vagy magatartásért kapott birtokokat a nemzet vagyonának tekintendők.”⁴⁹ A szociális demagógia mellett, pedig ott volt a zsidósággal szembeni gyűlöletkeltés. Plakátokon szólítottak fel a zsidó boltok bojkottjára („Szégyelld magad! Már megint zsidónál vásároltál.”), parlamenti beszédekben a nyilas képviselők hangosan támadták a magyarországi zsidóságot, az aktivisták pedig minden lehetőséget megragadtak, hogy a zsidók ellen fellépjenek, akár kirakatok betörése, akár megalázásuk, akár fizikai erőszak révén. Azonban a zöldingesek már nem támadták olyan hangosan a fennálló rendszert akkor, amikor a zsidóellenes törvények elfogadásáról volt szó. Ilyenkor ugyanis egyetértésüket fejezték ki, maximum annyi problémájuk volt, hogy még súlyosabb intézkedéseket tartottak volna megfelelőnek. Az elfogadott zsidótörvényeket pedig saját politikai sikerüknek tekintették.

Nézzük most meg a Szálasi és mozgalmá által alkotott ideális társadalomképet. Szálasi az ideális társadalom helyét a hungarista munkaállamban képzelte el, melyet *A magyar állam felépítésének a tervében* ismertetett. A hungarista munkaállam gazdasága az autarkiára épült volna. Szálasi, tehát egy önellátó gazdaságot képzelt el, amely legfeljebb a többi nemzetiszocialista állammal tart fenn gazdasági kapcsolatokat. Ezen gazdaságpolitikai koncepció jegyében a magyar állam nem fizeti vissza adósságait, ugyanis azokat még más államiság keretein belül vállalta magára. Amit mégis visszafizet, azt önkényes ütemezéssel teszi. Ez a munkaállam tehát egy önellátó gazdálkodásra építő, a nemzetközi gazdasági befolyástól mentes, nemzetiszocialista agrárállam lett volna, amely a „Kárpát-Duna Nagy Haza” területén jön létre, az egykori Magyar Királyság államalkotó nemzetiségeinek összefogásával. Az összefogást a geopolitikai, gazdasági és egyéb szükségszerűségek indokolják. Az összefogás révén létrejövő Hungária Egyesült Földeken a vezető szerep a magyarságé, amelyre a történelem eseményei szolgáltatják az előjogot. Azonban a nemzetiségek önkormányzattal, nyelvhasználattal és vallási szabadsággal rendelkeznek. A hungarista munkaállam gazdaságát jellemzi még, hogy az állam korporációkat hozna létre, olasz mintára. Ezen felül államosítaná a hitelezést, a bankrendszer jó részét és a külfölddel

⁴⁸ Gróf Pálffy Fidel: *Még egy szót a földbirtokjavaslathoz*. In. *Magyarság útja*, II. évf. 38. szám, 1939. október 13.

⁴⁹ Matolcsy Mátyás: *Álláspontunk a földkérdésben*. In. *Magyarság útja*, II. évf. 38. szám, 1939. október 13.

való kereskedelem jogát.⁵⁰ A mezőgazdaságban a birtokrendszert felülvizsgálnák és a kis- és középbirtokok mellett, állami termelőszövetkezetek jönnének létre. A „nemzetellenes tevékenységért” kapott vagy a zsidó nagytőke kezében levő földeket államosítanák. Összességében tervgazdálkodást alakítanának ki, amely ötéves tervekből állna. Ezeknek betartását a párt Országépítő Irodája, illetve a *nemzetvezető* munkatörzse ellenőrizné. Az ellenőrzés egészen a magánélet szintjéig terjedne, ugyanis minden egyes emberre kiszámolták volna a fogyasztás évenkénti mértékét, ha ehhez nem tartja magát, akkor az ötéves terv veszélyeztetéséért akár börtönnel is sújtható az adott személy. Most pedig nézzük meg, hogyan épült volna fel a hungarista munkaállam társadalma.

A hungarista munkaállam társadalma öt alapvető egységből épül fel. A „nemzettartó” paraszt, a „nemzetépítő” munkás, a „nemzetvezető” értelmiség, a „nemzetvédő” katona és a „nemzet halhatatlanságának zálogai” a nők és a gyermekek.

A „nemzettartó” paraszt Szálasi szerint „nemzetünk fennállásának igazi pillére, mely nélkül elpusztult volna nemcsak a magyarság, hanem eltűnt volna a középosztály is...”⁵¹ Éppen ezért és amiatt, hogy Magyarország elsősorban mezőgazdaságára építő agrárország, kiemelkedő helyet foglaltak el a hungarizmus társadalomképében. A parasztot a liberális szellemű irodalom és a Horthy-rendszer elitista társadalma hamis képben ábrázolta és elnyomta, illetve megalázta. „A magyar paraszt önhibáján kívül eladósodott. Mesterségesen és mesterien húzták ki a lába alól a földet.”⁵² Azonban a hungarista társadalomban és mezőgazdaságban, amely a kis- és középbirtokok, illetve az állami termelőszövetkezetek kettős rendszerére épülne, a „nemzettartó” parasztság is elnyerné méltó helyét a nyilasok felfogása szerint. Szálasi három rétegre osztja korának parasztságát. Az első réteg az első világháborút megjárt, világot látott, szélesebb látókörű parasztok csoportja, amely a háború után, szenvedése miatt cserébe joggal várhatta sorsának jobbra fordulását, ezzel szemben „még sokkal rosszabbat kapott”.⁵³ A második réteg az 1900 és 1910 között születettek rétege, amely még gyermek vagy serdülő volt az I. világháború alatt. Ez a réteg az, amely a családfő helyét átvéve dolgozott, amely tudja azt, hogy „hiába volt a háború alatt hatalmas gyártelep, vagy a pénzzel tömött bank, kenyeret egyedül a föld és a földbe fektetett munka tud biztosítani.”⁵⁴ A harmadik réteg az, amelyik 1910 és 1920 között született, amelyik már nem tud semmit a

⁵⁰ Szálasi Ferenc: *A magyar állam felépítésének a terve*. Budapest, 1933.

⁵¹ Szálasi Ferenc: *Út és Cél*. Budapest, 1938.

⁵² Szálasi Ferenc: *Út és Cél*. Budapest, 1938.

⁵³ Szálasi Ferenc: *Út és Cél*. Budapest, 1938.

⁵⁴ Szálasi Ferenc: *Út és Cél*. Budapest, 1938.

háború előtti világról, amelyik öntudatlan volt még akkor, amikor családfők haltak vagy nyomorodtak meg. Ez a réteg már teljesen más neveltetésben részesült, pontosan ezért fogékonyabbak az agrárszocialista, kommunista eszmékre, melyek „saját pusztulásukra vezetnek.”⁵⁵ Ezt a három réteget kell tehát a hungarizmus eszmerendszerének meggyőznie és saját szolgálataiba állítania Szálasi szerint. A hungaristák tehát a parasztág felemelését a liberálisok elképzeléseivel szemben nem a „hitelképesebb” nagybirtokban, hanem a kis-és középirtokokban, illetve az állami termelészövetkezetekben látták. „Éppen ezért a magyar nemzetiszocialista állam meg fogja találni a módját annak, hogy a jelenlegi mezőgazdasági proletariátust becsületes munkája ellenértékeképpen a nagybirtok rovására kisbirtokos osztállyá alakítsa át...”⁵⁶ Mindezt persze úgy, hogy a zsidóság, illetve a bankok földbirtokait államosítják és egy részüket a parasztság között osztják szét, egy másikat, pedig az állami termelészövetkezetek rendszerébe állítják be. Szálasi ezt a következőképpen foglalta össze. „A nemzetiszocializmus ennélfogva nem jelenthet mást parasztságunk számára, mint szabadságharcot a parasztság felszabadításáért erkölcsi, szellemi és anyagi nyomorából, kiszolgáltatottságából, hogy új honfoglalásának, ebből adódó feladatainak megfelelhessen, ennek jó előfeltételeit megteremthesse.”⁵⁷

A következő társadalmi csoport, amelyet kiemeltek a nyilasok - még ha csupán a szociális demagógia szintjén is – az a munkásság, amelynek nemzetépítő feladata van. A munkásságot az ideológiával kívánták megnyerni, szemben a parasztsággal, melyhez természetén és szívéen át vezet az út. A munkásság véleményük szerint vagy a régi, vagy az új ideológia híve lesz. A munkásság helyzetét, abból a szempontból is másképpen látták a zöldingesek, hogy ez a csoport aktívan részese lehetett a politikai küzdelmeknek, például sztrájkokon, tömegmegmozdulásokon keresztül. Ezért megnyerésük a mozgalom számára elsődleges feladat volt. Szálasi szerint a munkásság „elégedetlen (...) marxista ideológiájának csődje miatt (...) Marxista ideológiájának csődtömegével nem tud mit kezdeni. Nyakán van és taszítja erkölcsi, szellemi és anyagi megsemmisülése felé.”⁵⁸ Ezért, tehát a feladat a nyilasok számára az, hogy a hungarizmus eszmerendszere által új utat kínáljanak a munkásság tömegei számára és meg is nyerjék az új útnak. A magyar nemzetiszocializmus ezt úgy akarta elérni, hogy az addig a zsidó nagytőke szolgálatában álló munkásságot felszabadítja és a nemzet

⁵⁵ Szálasi Ferenc: *Út és Cél*. Budapest, 1938.

⁵⁶ Szálasi Ferenc: *Út és Cél*. Budapest, 1938.

⁵⁷ Szálasi Ferenc 1942. november 22.-én a *Hűség Házában az Első Országos Paraszt Széktartó Tanács* gyűlésén elmondott beszéde.

⁵⁸ Szálasi Ferenc: *Út és Cél*. Budapest, 1938.

építésének szolgálatába állítja. Mindezt a zsidó kézben levő gyárak, üzemek államosításával, korporációk létrehozásával.

A következő társadalmi csoport a „nemzetvezető” értelmiség. Ehhez a réteghez Szálasi szerint „lelki és testi újjászületésen keresztül, hitének, önbecsülésének és az elhívás felemelő tudatának visszaültetésén keresztül jutunk el.”⁵⁹ De mit is jelent ez? Elsősorban azt, hogy az értelmiségi pályákat meg kell tisztítani a zsidóktól és zsidó származásúaktól. Ezt követően, pedig a hungarista ideológia és állameszme elkötelezett hívévé kell tenni őket, hiszen a hivatalok és a különböző állami szervek, cégek, szövetkezetek élén majd ők lesznek azok, akik a gyakorlatban valósítják meg a nyilasok elképzeléseit. Ehhez azonban kitartó nevelő munka kell és a nem megfelelő emberek kiszűrése, akik nem alkalmasak a hungarista rendszer kiszolgálására. Az értelmiség ugyanis „elszakadt nemzetünkől, de részben bűnös kezek szakították el tőle (...) elszakították, amikor az ismert módszerek szerint Csonkahazánk erkölcsi, szellemi és anyagi leigázásánál a nemzettestet először részekre bontották széjjel, hogy ezeket aztán külön-külön megverhessék”⁶⁰

A „nemzetvédő” katona alakja Szálasi hungarizmusában elsősorban a *nemzetvezető* katonai múltjának és a szélsőjobboldal militarizmus felé hajló gondolkodásmódjának volt köszönhető. „Hadseregünk a Fegyveres Nemzet acélökle, mellyel összetöri az ellenségnek a megsemmisítésünkre beállított akarátát és lehetetlenné teszi, hogy a jövőben velünk szemben és ellenünk újra felléphessen.”⁶¹

A „nemzet halhatatlanságának zálogai” a nők, a gyermekek és az ifjúság. Ők alkotják a hungarista munkaállam ideális társadalmának utolsó nagy csoportját. Ezen csoportban a nő „szent és legtermészetesebb hivatását, mint anya teljesíti.”⁶² A nő feladata, tehát hazafias ifjak nemzése és a harcoló vagy dolgozó családfő serkentése. Szálasi szerint „bűnt követ el az a rendszer, amelyik a nőt szent hivatásától elvonja...”⁶³ A nő, tehát életerős ifjakat nemz és nevel, míg az életerős ifjak munkájukkal vagy katonai szolgálataikkal biztosítják a nemzet halhatatlanságát.

Összességében láthatjuk, hogy a hungarizmus élesen bírálta korának társadalmi berendezkedését. Ennek fő oka az volt, hogy bázisát e korszak alsóbb társadalmi csoportjaival

⁵⁹ Szálasi Ferenc: *Út és Cél*. Budapest, 1938.

⁶⁰ Szálasi Ferenc: *Út és Cél*. Budapest, 1938.

⁶¹ Szálasi Ferenc *hadparancsa a Fegyveres Nemzethez*. 1944. október 16.

⁶² Szálasi Ferenc: *Út és Cél*. Budapest, 1938.

⁶³ Szálasi Ferenc: *Út és Cél*. Budapest, 1938.

próbálta megerősíteni. Azonban nemcsak bírált, hanem egy új társadalmi berendezkedés vízióját is kidolgozta. A trianoni békeszerződés revíziójából létrejövő Hungária Egyesült Földek területén egy többnemzetiségű állam létrehozását, melyben a magyaroké a vezető szerep. Ez az állam gazdaságilag önálló és önellátó nemzetiszocialista parasztállam, amely tervgazdálkodást folytat. Társadalma öt fő csoportból áll a „nemzettartó” parasztság, a „nemzetépítő” munkásság, a „nemzetvezető” értelmiség, a „nemzetvédő” katona és a „nemzet halhatatlanságának zálogai”, a nők, gyermekek és az ifjúság. Ezek a csoportok szoros társ- és sorsközösségében élnek egymással és feladataikat igyekeznek ellátni.

IV. A jobboldali radikalizmus alakváltozatai Közép-Európában

Miután megvizsgáltuk a hungarista eszmerendszert és annak társadalomképét, nézzük meg, hogy a többi közép-európai fasiszta mozgalommal és azok ideológiájával összevetve, milyen hasonlóságokat mutat és milyen egyedi vonásai vannak.

A szlovák klerofasizmussal összehasonlítva a hungarizmust több különbséget, mint hasonlóságot fedezhetünk fel. Ennek az az oka, hogy Szlovákia gyakorlatilag 1939. március 14-éig nem létezett önálló államként. A szlovák nacionalizmus a XIX. század második felében erősödött meg és a trianoni békediktátumot követően létrejött Csehszlovák áállammal elérte céljait. Azonban Hitler, hogy megszállhassa Cseh- és Morvaországot felhasználta Tiso-t és mozgalmát, akik egy független szlovák állam megteremtését tűzték ki célul. Az önálló szlovák állam, tehát már eleve egy bábállamként jött létre hathatós német segítséggel, a társadalom többségének támogatását nélkülözve. A hatalom Tiso és a l'udákok kezébe került. A HSL'S (Hlinka Szlovák Néppártja) politikusai a náci Németországgal való kollaborálás mellett döntöttek.⁶⁴ Bár Szlovák Köztársaságként kiáltották ki az új államot és alkotmányt is elfogadtak, azonban valójában egy vezérelvű politikai rendszer jött létre. A kormánypártban két ideológiai vonal volt megfigyelhető, az egyik a Tiso által képviselt klerofasiszta vonal, amely erőteljesen nacionalista volt, de elképzelései közel álltak egy hivatásrendi állam létrehozásához, ezt azonban nem valósíthatták meg, mert ez szembement volna a nemzetiszocialista rendszerrel.⁶⁵ A klerofasizmus szóból és Tiso személyéből egyértelműen levonhatjuk a következtetést, hogy a szlovák államban az egyháznak milyen erős befolyása volt a politikára. A kormánypárt vezetői között több egyházi személy volt, maga Jozef Tiso katolikus papból lett az új állam köztársasági elnöke. A klerofasizmusra is jellemző volt az antiszemitizmus, ennek megfelelően a szlovákiai zsidóság Németországba való deportálásában is készségesen együttműködtek Hitlerrel. Tiso államában egy olyan politikai rendszer jött létre, amely elvben totalitárius volt, azonban a polgárokhoz való viszonyában mérsékletet tanúsított.⁶⁶ A Tiso-val szembenálló politikai elképzeléseket Voktech Tuka és Alexander Mach képviselték, akik a német rendszert akarták a szlovák viszonyokba átültetni.

⁶⁴ Dušan Kovač: *Szlovákia története*. Pozsony, Kalligram Kiadó, 2011. 237o.

⁶⁵ Dušan Kovač: *Szlovákia története*. Pozsony, Kalligram Kiadó, 2011. 239o.

⁶⁶ Dušan Kovač: *Szlovákia története*. Pozsony, Kalligram Kiadó, 2011. 239o.

A szlovák klerofasizmus talán leginkább a hivatásrendi állam megteremtésének gondolatában hasonlít a hungarizmusra, mivel Szálasi is egy korporatív állam létrehozásában gondolkodott. Azonban a szlovák nacionalizmus, a független szlovák állam gondolata egyértelműen szembemegy a nyilasok Hungária Egyesült Földek koncepciójával. Az egyik létezése kizárja a másik létezésének lehetőségét. A lúdagok antiszemitizmusa sem vehető egy kalap alá Szálasi antiszemitizmusával. Ugyanis amíg Szálasi a „Kárpát-Duna Nagy Haza” zsidómentességét akarta megteremteni és a zsidók kitelepítését tartotta volna a legmegfelelőbbnek, addig a szlovák klerofasizták számára teljesen lényegtelen kérdés volt a zsidókkal való leszámolás módszere. Az egyház politikai befolyása is lényeges különbség Szálasi eszmerendszere és lúdagoké közt, ugyanis a hungaristák élesen bírálták a politizáló egyházat, ezzel szemben az önálló Szlovákiában nemcsak hogy politizált az egyház, hanem a politikai élet vezetésében is szerepet kaptak egyházi személyek. A Szálasi által elképzelt diktatúra pedig sokkalta totálisabb lett volna, mint amilyen Tiso államában létrejött.

A román Vasgárda ideológiájával összevetve a hungarizmust is jelentős különbségek mutatkoznak. A román nacionalisták a szlovákokhoz hasonlóan a XIX. században erősödtek meg és az I. világháborút lezáró békerendszerben érték el céljaikat. Azonban az elkövetkező időszakban nem sikerült a román politikának legfőbb célkitűzésit megvalósítani, tehát nem tudta teljes mértékben integrálni az újonnan szerzett területeket a román államiság kereteibe. A kudarc legfőbb okának az asszimilációval szemben a nemzeti hagyományokat követő kisebbségek magatartását tartották. Az I. világháborút követően ugyanis többmillió nemzeti kisebbség (magyarok, németek, moldávok, bolgárok) került a román állam fennhatósága alá. Így aztán a román nacionalizmusnak új céljai jelentek meg, mégpedig „Románia megszerzése a románok számára”.⁶⁷ Ez az erőszakos asszimilációt jelentette a nemzeti kisebbségek számára. Ebben az időszakban indult útjára Iaşiból egy egyetemista szervezkedés, amely tömegverekedéseket szervezett az egyetemeken, rátámadt a mukáscsoportokra, sztrájktrörőként szerepelt és mindenekelőtt antiszemita zavargásokat robbantott ki.⁶⁸ A mozgalom élére Corneliu Zelea Codreanu állt, aki lassacskán megfogalmazta az ideológiát, amely a nemzetiségek teljes asszimilációjára törekedett, nacionalista volt, bolsevizmus-ellenesség és erőteljes antiszemitizmus jellemezte.⁶⁹ Codreanu ezután az ortodox vallásra alapozva keresztény miszticizmussal ötvözte az ideológiát és jelentős támogatókra talált az egyház köreiben. Ekkor lett Mihály Arkangyal Légiója a mozgalom neve, amelyet később

⁶⁷ Ormos Mária: *Nácizmus, fasizmus*. Budapest, Magvető Kiadó, 1987. 159o.

⁶⁸ Ormos Mária: *Nácizmus, fasizmus*. Budapest, Magvető Kiadó, 1987. 169o.

⁶⁹ Fatu Mihai: *A Vasgárda. Fasiszta típusú terrorszervezet*. Bukarest, Politika Könyvkiadó, 1971. 51o.

Vasgárdára változtattak. A gárdisták egy totalitárius fasisztoid állam megszervezésére törekedtek, amely cél elérése érdekében terrorcselekményektől sem riadtak vissza. Ők gyilkolták meg Armand Călinescu miniszterelnököt 1939. szeptember 21-én, miután az semlegességet hirdetett Lengyelország német lerohanásakor.⁷⁰ A hatalmat azonban sosem tudták megkaparintani, mivel ehhez hiányzott a társadalmi támogatottság és a király bizalmát sem élvezték. Később Antonescu diktatúrájában sem sikerült nagyobb befolyásra szert tenniük. Vezetőik Németországba és Olaszországba emigráltak.

A Vasgárda ideológiájában első ránézésre több hasonlóságot is felfedezhetünk a hungarizmussal. Azonban ezek a hasonlóságok csak a felszínes vizsgálódó számára jelentenek párhuzamot az ideológiák között. A kereszténység megjelenése a román és a magyar ideológiában már csak azért sem mutathat egyezést, mivel az egyik ország ortodox, amíg a másik katolikus többségű. Ezért aztán nagy különbség, hogy a hungarizmusban semmilyen szerepe sincsen a miszticizmusnak, ezzel szemben a Vasgárda ideológiájában ez fontos szerepet tölt be. Talán az egyetlen hasonlóság a nyilasok és a gárdisták között, hogy mindkét mozgalom a totális hatalmat hirdette. Mint ahogy korábban a szlovák klerofasiszták esetében megjegyeztük, itt is meg kell jegyeznünk, hogy a gárdisták nacionalizmusa és a magyar kisebbség asszimilációjára való törekvései élesen szembementek a hungaristák Hungária Egyesült Földek koncepciójával. Ki kell még azt is emelnünk a különbségek között, hogy a Vasgárda egyfajta rétegszervezetként jött létre egy egyetemista szervezkedésből, ezzel szemben a hungarizmus mindig is a teljes társadalmat átfogó erőként akart megjeleni.

Utolsó közép-európai összehasonlításomban a horvát Usztasa mozgalommal vettem össze a hungarizmust. Itt is jelentős különbségeket figyelhetünk meg. Az Usztasa mozgalom ugyanis a szlovák klerofasisztákhoz hasonlóan egy fasiszta bábállamban, a Jugoszlávia lerohanásával létrejött független horvát államban működött.⁷¹ Ante Pavelić mozgalma azonban eltér a többi fasiszta bábállamban működő kollaboráns csoportoktól, mivel az usztasák jelentős társadalmi támogatottsággal bírtak. Az egyház is támogatta politikájukat. Ideológiájukra az erőteljes nacionalizmus, antiszemitizmus és a szerbek iránti gyűlölet jellemző. A szerbek iránti gyűlölet vallási színezetet is kap, mivel a szerbek ortodoxok, míg a horvátok katolikusok.⁷²

⁷⁰ Ormos Mária: *Nácizmus, fasiszmus*. Budapest, Magvető Kiadó, 1987. 304o.

⁷¹ Ormos Mária: *Nácizmus, fasiszmus*. Budapest, Magvető Kiadó, 1987. 502o.

⁷² Ormos Mária: *Nácizmus, fasiszmus*. Budapest, Magvető Kiadó, 1987. 503o.

A hungarizmussal összevetve az usztasa mozgalmat két párhuzamot figyelhetünk meg, mégpedig az antiszemitizmust és a totális államba vetett hitet. A különbségek között kiemelhető, hogy amíg a hungarizmus egyáltalán nem volt sovinszta és nem akarta a „Kárpát-Duna Nagy Hazában“ élő nemzetiségeket asszimilálni, addig az usztasák egyenesen a szerb kisebbség fizikai megsemmisítésére törekedtek. Pavelič mozgalma körül is megjelenik a politizáló egyház, amelyet Szálasi egyértelműen elutasított.

Összességében láthatjuk, hogy a Szlovákiában, Romániában és Horvátországban létrejövő fasisztoid mozgalmak sokkal inkább hasonlóságokat mutatnak egymással, mint a hungarizmussal. Ennek az egyik oka az, hogy az imént felsorolt nemzetek az I. világháborút lezáró békéből profitáltak, míg Magyarország egyértelműen vesztese volt, a másik ok a társadalmak eltérő fejlettségében keresendő. Románia pedig az ortodox vallásnak köszönhetően még a román, szlovák, horvát hármásban is elkülönül.

V. Hungarizmus a gyakorlatban

1944. március 19-én a Margharete-terv keretében a náci Németország megszállta Magyarországot. Bár a megszállás tényét nem fogadták túl nagy lelkesedéssel a hungarista vezetők, azonban bíztak benne, hogy most már eljött az ő idejük. Csalódniuk kellett, ugyanis Horthy a volt berlini nagykövetet, Sztójay Dömét nevezte ki miniszterelnöknek. Ennek jóváhagyása német részről, pedig kifejezte, hogy nem bízik ugyan Hitler Horthyban és a körülötte csoportosulóiban, azonban alkalmasabbnak tartja még így is őket az ország vezetésére, mint a nyilasokat. Ekkor ugyan csalódniuk kellett a zöldingeseknek, azonban mégis a német megszállás volt az az esemény, amely előrevetítette Szálasi hatalomátvételét. Sztójay németbarát kormányzása ugyanis az angolszász orientációjú politikai csoportok fokozódó ellenállását váltotta ki. Ezért kihasználva Sztójay betegeskedését, helyére Lakatos Gézá-t nevezte ki a kormányzó. 1944 augusztusától azonban megkezdődtek a háttérben a tárgyalások a hungaristák és a németek között. A Horthyban bizalmukat veszítő németek ugyanis be akarták biztosítani magukat arra az esetre, ha a kormányzó lemondana, vagy megpróbálkozna a háborúból való kiugrással. Végül az utóbbi következett be. Horthy Miklós és a körülötte csoportosuló állami és katonai vezetők 1944. október 15-én megpróbálkoztak a háborúból való kiugrással.

Azonban a kiugrás nem volt előkészítve, így hiába hangzott el a rádióban a kormányzó deklarációja. A nyilasok és a németek azonnal akcióba lendültek. Skorzeny és SS egysége elrabolta Horthy fiát és megzsarolta a kormányzót. A hadsereg vezetőségében helyt foglaló, nyilasokkal rokonszenvező tisztek megakadályozták, hogy egyértelmű parancsok jussanak el a harcoló egységekhez.⁷³ Ennek következtében a hadsereg folytatta a harcot és csak kevesen álltak át a szovjetek oldalára. A megzsarolt kormányzó látva, hogy a kiugrási kísérlet sikertelen volt, engedett Veessenmayer zsarolásának és Szálasi Ferencet nevezte ki miniszterelnöknek, majd lemondott. A szélsőjobb oldali csoportok összefogásából létrejövő Nemzeti Szövetség nyilas vezetéssel koalíciós kormányt hozott létre.

A Nemzeti Összefogás Kormánya és a csonka nemzetgyűlés (a kormánypárti képviselők igen kis számban vettek részt benne, a baloldaliak egyáltalán nem) azonnal munkához látott. Szálasi még október 15-én kiadta hadparancsát a fegyverben álló nemzethez,

⁷³ Rozsnyói Ágnes: *A Szálasi-puccs*. Budapest, Népszervű Történelem, 1962. 90o.

melyben a harc végsőkéig történő folytatására szólított fel. Majd október 16-án létrejött a kormány is. Október 27-én az Országtanács előtt Szálasi letette az esküt, majd ugyanezt november 2-án miniszterei is megtették.⁷⁴ Az államfői és miniszterelnöki tisztséget összevonták, Szálasi így *nemzetvezető* lett. A párt és állam összefonódott, a *nemzetvezető* mellett munkatörzs jött létre, amely egyfajta árnyékkormányként szolgált. A pártszolgálatokat felfegyverezték, melyek a rendőrségénél nagyobb hatáskört kaptak.

A Szálasi-kormány legfőbb feladatának a nemzet totális mozgósítását, a háború végsőkéig való folytatását, az ellenállás megtörését, az ellenállók elfogását és likvidálását, illetve a zsidókérdés végleges megoldását tekintette. Közben pedig megkezdődtek egy hungarista állam megszervezésének előkészületei. A kormány programját november 8-án fogadták el, amely a *Dolgozó Nemzet Hivatás Rendje* nevet kapta. Ebben egy korporatív állam modelljét vázolták fel. Az ország népességét hivatásrendekre osztották.

A Nemzeti Összefogás Kormánya első intézkedései között létrehozta a Nemzeti Számonkérő Széket és az Állambiztogsági Rendészetet. A Nemzeti Számonkérő Szék a belügyminisztérium keretein belül, Vajna Gábor, Láday István és Orendy Norbert nyilas vezetők irányításával, kérlelhetetlen kegyetlenséggel, rögtönítélő bírósággént eljárva hozta a halálos ítéleteket az ellenállókkal szemben. Az NSZSZ munkája során több ezer ellenzékit és zsidót fogtak el és ítélték halálra. A szakszervezetek működését azonnal betiltották. November 3-án döntöttek a zsidó vagyon államosításáról is.⁷⁵ Erre azért volt szükség, mert nézeteltérés alakult ki a németek és a nyilasok között a zsidóktól elvett vagyont illetően. A pártszolgálatosok minden egyes lehetőséget felhasználtak arra, hogy fosztogassák és terrorizálják a fővárosban maradt zsidóságot. A következő konfliktus a németek és a hungaristák között szintén a zsidókkal kapcsolatban alakult ki. Ugyanis a németek szerették volna, ha újabb transzportok indulnak Németországba. Szálasi azonban ezzel nem értett egyet, ő azt szerette volna, ha Magyarország számára végeznek munkát. Végül megállapodtak, útnak indultak a halálmenetek a Birodalomba, azonban Szálasi jelezte, hogy az elengedett zsidókat lajstromba vették és mindannyiuk hazatérésére számítanak.⁷⁶ A fővárosban maradt zsidósággal szembeni terror sok diplomatát arra ösztönzött, hogy a zsidók védelmére kelljen (pl. Carl Lutz, Raoul Wallenberg). A külföldi diplomaták nyomására és a fővárosban uralkodó állapotoknak köszönhetően, november második hetében döntöttek a fővárosi nagygettó

⁷⁴ Vincellér Béla: *Szálasi hat hónapja. 1944. október – 1945. május*. Budapest, Volos Kiadó, 1996. 40o.

⁷⁵ Prepuk Anikó: *A zsidóság Közép- és Kelet-Európában a 19.-20. században*. Budapest, Csokonai Kiadó, 1997. 184o.

⁷⁶ Karsai László: *A magyar Holocaust utolsó szakasza – A Szálasi-rendszer és a zsidók*. 1993. (előadás)

felállításáról. Erre november végén került sor. 60-70 ezer zsidót zsúfoltak össze egy igen kis területen. A körülmények leírhatatlanok voltak, éhínség, a higiéniai feltételek teljes hiánya, az áramellátás és a fűtés akadozása volt jellemző. A gettót rendőrök és nyilas pártszolgálatosok védtek, ennek ellenére is mindennapos esemény volt, hogy pártszolgálatosok betörték és ütötték-verték a bent lévőket, több esetben gyilkosságokra is sor került. A gettóba költözés elől menekülő zsidók helyzete még kaotikusabb volt.

Szálasi és kormánya a nemzet totális harcba állítását elsőrendű feladatának tartotta. Még a hatalomátvétel napján elhangzott Szálasi hadparancsa a harcoló magyar csapatokhoz és a fegyveres nemzethez. Ebben a hadparancsban a végsőkig tartó küzdelemre buzdított és halálos fenyegetést címzett az ország külső és belső ellenségeihez. „Nemzetünk ezeréves történelmének válságos órájába érkezett. A külső ellenség Hazánk földjén áll, megsemmisítésünkkel fenyeget. Hazánk belső ellensége vele szövetkezett (...) Öncélú érdekcimboraság élősködött eddig nemzetünk életén. (...) Hadseregünk a Fegyveres Nemzet acélökle, mellyel széttöri az ellenségünk megsemmisítésünkre beállított akaratát. (...) E konkolyhintőket, cselszövőket megalkuvásra kész szolgálattelkeket, a józanság és tárgyilagosság mezében tetszelgő velőig gyávákat kérlelhetetlen kíméletlenséggel el kell távolítanunk tiszta cselekvésünk útjából. (...) Nemzetünk szolgálatában meghalni lehet, de elfáradni soha!”⁷⁷ Ennek szellemében megszületett egy új hadkötelezettségi törvény, melynek értelmében 16 és 70 éves kor között minden egészséges férfi köteles felvenni a harcot. Mindeközben pedig megkezdődött a megmaradt zsidó lakosság munkára fogása. Egy részüket gyalogmenetben Németországba indították, másik részüket a főváros környéki erődítések és a bombázások utáni romeltakarításoknál dolgoztatták. A pártszolgálat egy részéből megalakult a Fegyveres Nemzetszolgálat, amelynek tagjai közül többen csatlakoztak a harcoló katonákhoz.⁷⁸

A magyar ipar teljes egésze a megszálló német csapatok és így Németország kezébe került.⁷⁹ Egészen pontosan az SS vette át az irányítást. Így szolgálta teljes iparunk is a totális mozgósítást. A németek kezébe kerültek a korábban a zsidók tulajdonában lévő gyárak (pl. a Weiss Manfréd Acél- és Fémművek), de a magyar állam által birtokolt üzemek sorsa is ez lett (pl. papírgyárak, hadifelszerelést gyártó cégek). A cél egyértelmű volt, az üzemeket átalakítva lőszer, fegyverek és más hadifelszerelések gyártása a háború folytatása érdekében.

⁷⁷ Szálasi Ferenc hadparancsa a Fegyveres Nemzethez. 1944. október 16.

⁷⁸ Vincellér Béla: *Szálasi hat hónapja. 1944. október – 1945. május*. Budapest, Volos Kiadó, 1996. 91o.

⁷⁹ Teleki Éva: *Nyilas uralom Magyarországon. 1944. október 16. – 1945. április 4.* Budapest, Kossuth Kiadó, 1974. 85o.

Az ország egész területét felvonulási területté nyilvánították. A nyilas hatalomátvételt követően újra szervezkedni kezdtek az illegalitásban működő ellenállási gócok, ezek közül a legismertebb Bajcsy-Zsilinszky Endre szervezete, a Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottsága volt.⁸⁰ Végül a nyilasoknak sikerült ügynököket beépíteniük közéjük, és a csoport vezetőségét november 24-én Sopronkőhidán kivégezték.

Ahogy a front közeledett a fővároshoz a nyilas hatóságok úgy kezdtek pakolni és elhagyni a fővárost. Decemberre a kormány és a csonka nemzetgyűlés az ország nyugati részébe tette át a székhelyét és minden hivatal elhagyta Budapestet. A menekülés során minden értéket magukkal vittek. A Magyar Nemzeti Bank teljes aranykészletét és a Szent Koronát is. Legkésőbb a vezetők közül Vajna Gábor hagyta el a fővárost. 1944. december 24-én bezárult az ostromgyűrű Budapest körül.

Mire a front elérte a fővárost, egyértelművé vált, hogy a harcok a nyilasok reménye szerint is csupán az időhúzásért és nem Magyarország felszabadításáért folynak. Ennek ellenére Budapest végsőkéig tartó védelmét rendelték el a német és hungarista vezetők, miközben a zsidókkal és az ellenállókkal szembeni terror egyre inkább fokozódott az ostromlott városban. Mi ennek az oka?

Az okok a totális, végsőkéig folytatott háború filozófiájában rejlenek. Ugyanis Budapest tartása két szempontból is fontos volt a nyilas és német vezetők számára. Először is, mert a nyugati országrészben megkezdődött egy védelmi vonal kiépítése, amely a zalai olajmezők védelmét látta volna el, a másik ok, pedig a Budapesten található hadi üzemek megtartása volt.

A fővárosban véres küzdelem vette kezdetét, házól-házra folytak a harcok, rengeteg emberáldozatot követelve. Mindezt a civil lakosság is átélte, mivel nem evakuálták a város lakóit az ostrom előtt. Az utcákon heverő holttestek miatt járványok ütötték fel a fejüket. A pártszolgálatosok és a hozzájuk csapódott köztörvényes bűnözők vezetésével megkezdődött a zsidók és ellenállók minden eddiginél intenzívebb üldözése. A Duna partjára hajszták az elfogott és megvert embereket, majd belelőtték őket a jéghideg folyóba. De az utcákon is hajtottak végre kivégzéseket. Több tízezer ember gyilkoltak meg így. A kivégzésekben a legaktívabbak a zuglói nyilasok voltak.⁸¹ A terror jellegzetes figurája Kun András, mozgalmi

⁸⁰ Ormos Mária: *Magyarország a két világháború korában 1914-1945*. Budapest, Csokonai Kiadó, 2006. 358o.

⁸¹ Rubicon: *Kik voltak a Nyilasok? (különszám)*. Budapest, Rubicon-Ház, 2004/11. 37o.

nevén Kun páter, akinek vezetésével több száz embert gyilkoltak meg. Ebben a helyzetben sok magyar katona felismerve a további küzdelem hiábavalóságát, dezertált a hadseregből. Pestet 1945. január 19-én foglalta el a Vörös Hadsereg. Mielőtt azonban elesett volna, a nyilasok egy csoportja a gettóban lévő zsidók megsemmisítését tervezte. A Nidosi-csoport sortűzzel vagy robbantással akarta elpusztítani a zsidókat, azonban ezt a kevésbé radikális nyilas és német vezetők sem támogatták. Végül a tömeggyilkosságot Szalai Pálnak sikerült megakadályoznia.⁸² A budapesti gettót január 18-án szabadította fel a Vörös Hadsereg. A harcok Budán folytatódtak. A visszavonuló német csapatok felrobbantották maguk mögött a hidakat. Budát február 13-ig tartották a védők. Amikor már csak a budai vár volt az ellenőrzésük alatt, a megmaradt pár ezer német és magyar katona megkísérelte a kitörést a Pilis-hegység felé. Azonban ezt csak kevesen éltek túl. A budapesti harcok tehát 1944 karácsonyától 1945. február 13-ig tartottak, így a háború egyik leghosszabb ideig ostromlott városa lett fővárosunk.

Mindez nem zavarta a Sopronba és Kőszegre menekülő csonka nemzetgyűlést és a kormányt. Döntést hoztak a Hungarista Légio felállításáról a Fegyveres Nemzetszolgálat, pártszolgálatosok és a levették csoportjaiból.⁸³

A nyilas vezetők a nyugati országrészbe menekülve is folytatták a tervezgetést a leendő hungarista állammal kapcsolatban. Ezt bizonyítják a Kőszegen és Velemben készített nyilas törvényjavaslatok. Ezek közül az egyik legfigyelemreméltóbb a családügyi törvényjavaslat. Ebben ugyanis a rendellenes nemi ösztönökkel rendelkezők ivartalanításáról, a meddő és nem meddő személyek házasságának tilalmáról döntöttek. Az erkölcstelen életet élő családfőket családfői hatalmuktól való megfosztással fenyegették. Erkölcstelen viselkedésnek minősítették a pazarlást, a rossz gazdálkodást vagy az alkoholizmust. Az új családfő kijelölése a Hungarista Birodalmi Otthon feladata lett volna.⁸⁴ Ugyanez a törvény kimondta volna, hogy a házasságot fel kell bontani, ha négy éven belül nem születik belőle gyermek, és a házastársak nem hajlandók gyereket örökbe fogadni. A házasságon kívüli gyerekek életéről a Hungarista Birodalmi Otthon döntött volna. A törvény „feslett életűnek” nyilvánította azt a nőt, aki ugyan csak egy férfival él nemi életet, de kapcsolatukból nem születik gyermek, annak ellenére, hogy mindkét fél fogamzó- és termékenyítőképes.⁸⁵ A törvény 34-ik paragrafusa szerint azok a személyek, akik nagykorúak, de nem családfők a Hungarista

⁸² Vincellér Béla: *Szállasi hat hónapja. 1944. október – 1945. május*. Budapest, Volos Kiadó, 1996. 134o.

⁸³ Vincellér Béla: *Szállasi hat hónapja. 1944. október – 1945. május*. Budapest, Volos Kiadó, 1996. 171o.

⁸⁴ Rubicon: *Kik voltak a Nyilasok? (különszám)*. Budapest, Rubicon-Ház, 2004/11. 11o.

⁸⁵ Rubicon: *Kik voltak a Nyilasok? (különszám)*. Budapest, Rubicon-Ház, 2004/11. 11o.

Birodalmi Otthon munkásszállásain kell, hogy éljenek. A Hungarista Birodalmi Otthon szabályozta volna az örökösödés kérdését is, ezzel küszöbölve ki a vagyoni különbségek kialakulását.⁸⁶ Szintén a nyilas szellemiségről tanúskodik egy Kőfaragó-Gyelnik Vilmos által kiadott utasítás a megerőszakolt nők gyerekeinek elpusztításáról.⁸⁷

Összességében láthatjuk, hogy a hungarista vezetők a hatalom megszerzését követően igyekeztek megvalósítani az ideológiában lefektetett elképzeléseket. Ebben az sem zavarta őket, hogy az ország területe akkorra már hadszíntér volt. Sőt a nemzet totális mozgósítása és harcba állítása mellett döntöttek. A megszálló náci Németországot a végsőig kiszolgálták és minden erőforrást a háború folytatásának rendelték alá. Hat hónapos országlásuk során az ország a háború, és a soha nem látott szélsőjobbaldali terror terepévé vált. Százvezrek vesztették életüket a harcok során és tízezer számra gyilkolták az ellenállókat és a fővárosban maradt zsidóságot is. Mindeközben a nyilas vezetők tervezgették tovább az eljövendő hungarista állam berendezkedését. Végül, 1945. március 28-án a kormány, a csonka nemzetgyűlés, a kiszolgáló szervek és hivatalok, a különítmények, a pártszolgálat, a hadsereg és menekültek tízezrei hagyták el az országot és indultak el Ausztriába, később pedig a III. Birodalomba. Ezzel véget ért a hungaristák 6 hónapos országlása. 1945 áprilisában a Vörös Hadsereg felszabadította és egyben megszállta az országot. Szálasit, kormányának tagjait és a nyilas hatalomban vezető szerepet betöltő személyeket elfogták és a háborút követően bíróság elé állítottak. Jó részüket kivégezték, a többiek pedig hosszú börtönbüntetésre ítélték.

⁸⁶ Rubicon: *Kik voltak a Nyilasok? (különszám)*. Budapest, Rubicon-Ház, 2004/11. 11o.

⁸⁷ Rubicon: *Kik voltak a Nyilasok? (különszám)*. Budapest, Rubicon-Ház, 2004/11. 11o.

VI. Összefoglalás

Összegezve láthatjuk, hogy a Szálasi által kidolgozott hungarista ideológia nem volt teljesen előzmények nélküli a Horthy-korszakban. A *szege di gondolat* agrárius és antiszemita szelleme, amely a keresztény nemzeti középosztály megerősítésére törekedett táptalaja volt a szélsőjobb oldali eszmerendszereknek.

Ennek köszönhetően született meg a hungarizmus, amely a nemzetiszocialista ideológia sajátosan magyar terméke volt. Különlegességét az adta meg, hogy az úri fasizmussal szemben megszólította a társadalom alsóbb rétegeit is. Az ezeréves keresztény erkölcsökre építve, erőteljes szociális demagógiájával és nacionalizmusával igyekezett megnyerni a hivatalnokokat, a kisparasztságot és a munkásságot is. A trianoni békerendszer felszámolását pedig egy nemzetiségi autonómiákkal rendelkező államban képzelte el, melyben a magyarságé lett volna a vezető szerep. Gazdasági programjában autarkia ra törekvő, államilag irányított gazdaságot vázolt fel. A zsidóság Kárpát-medencéből való teljes kitelepítésének elvét vallotta, amellyel egy csapásra oldotta volna meg a zsidóság gazdasági és társadalmi túlsúlyának problematikáját. Víziójában egy korporatív, centralizált, etatista államkép jelent meg, amelyben minden egyes társadalmi rétegnek meg lett volna a maga szerepe. Nemzetközi téren pedig a nemzetiszocialista államok nemzetközösségi együttélésére és együttműködésére alapozott volna.

A hungarizmus eszmerendszerének hatalomra jutását azonban megakadályozta a háború közeledtével és kitörésével kibontakozó gazdasági konjunktúra, a revíziós sikerek, illetve az a tény, hogy a náci Németország a háború utolsó szakaszáig nem támogatta a nyilasok hatalmi törekvéseit. Egészen Horthy kiugrási kísérletéig a német vezetők megfelelőnek tartották a Magyarországon fennálló hatalmi viszonyokat.

Horthy 1944. október 15-ei kiugrási kísérlete azonban meghozta a hatalmat a hungaristák számára. Szálasi és kormánya a háború reménytelen állása ellenére a nemzet totális mozgósítása mellett döntött és kiszolgáltatta az országot a megszálló náci Németország számára. Az ország így harctérre változott. Ennek ellenére a nyilasok még mindig nagyszabású terveket dédelgettek, bízva Hitler csodafegyvereiben. Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint a Dunántúlon kidolgozott törvényjavaslatok.

Azonban a felszabadító és egyben megszálló Vörös Hadsereg elől Ausztriába, majd a III. Birodalomba kényszerültek a hungarista vezetők. 1945 májusában pedig fogságba is estek. 1946-ban a Népbíróság előtt feleltek tetteikért. Nagy többségüket kivégezték.

Véleményem szerint Szálasi személyisége teljes mértékben meghatározta az általa kidolgozott ideológia természetét. A messianisztikus küldetéstudattal rendelkező „*nemzetvezető*” egy olyan eszmerendszert alkotott, amely a tényeket és realitásokat is figyelmen kívül hagyva csakis az önmegvalósításra törekedett. Ennek eredménye hatalomra jutásukat követően egy harctérre változott és teljesen lepusztított ország lett, melyben a háború utolsó hónapjaiban több tízezer embert gyilkolt meg a Nyilaskeresztes Párt által irányított karhatalom és a hozzájuk csatlakozott lumpen csőcselék.

Ezért válhatott a hungarista diktatúra időszaka a magyar történelem egyik legvéresebb fejezetévé, melynek során olyan rémtetteket követtek el a rendszer vezetői és kiszolgálói, amelyek örök tanulságul szolgálnak az utókor számára. „*Historia est magistra vitae*”⁸⁸ Igyekezzünk hát tanulni belőle.

⁸⁸ Latin közmondás. Jelentése: „*A történelem az élet tanítómestere*”

VII. Zusammenfassung

Zusammengefasst kann man sehen, dass die von Szálasi herausgearbeitete Hungaristische Ideologie nicht in ein von ihr fremd gesellschaftlichen Milieu kam in der Horthy- Periode. Der agrarische und antisemitische Geist des *szegeder Gedankens*, der nach dem Ausbau des christlichen nationalen Mittelstands strebte, war Nährboden des rechtsradikalen Ideensystems.

Dank dieser entstand der Hungarismus, der das eigenartig ungarische Produkt der nationalsozialistischen Ideologie war. Seine Eigenheit ergab sich daraus, dass er im Gegensatz mit dem Feudal- Faschismus die niedrigeren Schichten der Gesellschaft auch anredete. Aufgebaut auf den tausendjährigen christlichen Moralen, mit starker sozialen Demagogie und Nationalismus wollte er die Beamten, das Kleinbauerntum und den Arbeiterstand auch erwerben. Den Konkurs des Friedenssystems von Trianon sah er in einem Staat, der nationale Autonomie hat, wo das Ungartum die führende Position gehabt hätte. In seinem wirtschaftlichen Programm steckte er eine nach Autarkie strebende, durch den Staat geführte Wirtschaft ab. Nach der Auffassung des Hungarismus wäre das Judentum aus den Karpatenbecken völlig deportiert worden, mit der die Problematik der wirtschaftlichen und gesellschaftlichen Dominanz des Judentums mit einem Schlage gelöst worden wäre. In seinem Gesellschaftsbild erschien ein korporatives, zentralisiertes und etatistes Staatsbild, in dem jeder einzelner gesellschaftlicher Schicht seine eigene Rolle gehabt hätte. International gesehen hätte er Grund auf das internationalen Zusammenleben und Kooperation der nationalsozialistischen Staaten gelegt.

Der frühere Machtantritt des Ideensystems des Hungarismus wurde aber durch die mit der Annäherung und Ausbruch des Krieges entwickelnde wirtschaftliche Konjunktur, durch die Revisionserfolge, und durch das Faktum verhindert, dass das nationalsozialistische Deutschland bis zu der letzten Phase des Krieges die Machtbestrebung der Pfeilkreuzler nicht beförderte. Die deutschen Anführer hielten für entsprechend die in Ungarn waltende Machtverhältnisse ganz bis zum Austrittversuch von dem Krieg.

Der Austrittversuch von Horthy 15. Oktober 1944 brachte die Macht für den Hungaristen. Trotz der hoffnungslosen Stellung des Krieges entschiedete Szálasi und seine Regierung für die totale Mobilisierung der Nation und gab das Land für das okkupierende

nationalsozialistische Deutschland aus. Ungarn wurde so zur Kampfstätte. Trotzdem schmiedeten die Pfeilkreuzler immer noch großangelegte Pläne, sie vertrauten den Wunderwaffen Hitlers. Es beweisen die in Transdanubien herausgearbeiteten Gesetzesvorschläge.

Die hungaristische Anführer mussten sich zuerst nach Österreich, dann ins Dritte Reich flüchten von der befreienden und in einer okkupierenden Roten Armee. Mai 1945 gerieten sie noch auch in Gefangenschaft. 1946 verantworteten sie vor dem Volksgericht ihre Taten. Die Mehrheit wurde hingerichtet⁸⁹.

Nach meiner Ansicht bestimmte der Charakter von Szálasi in vollem Maße die Natur der von ihnen herausgearbeiteten Ideologie. Der „Nationenführer“, der messianisches Sendungsbewusstsein hatte, schuf ein Ideensystem, das die Fakten und Realitäten außer Acht ließ, und nur nach der Selbstverwirklichung sehnte. Das Ergebnis war ein Land, welches nach dem Machtantritt zum Kampffeld und total zerstört wurde, wo die von der Pfeilkreuzler Partei regierte Verfügungstruppe und das zu ihr anschließende Lumpengesindel in den letzten Monaten des Krieges mehrtausende Leute tötete.

Darum konnte die Periode der hungaristischen Diktatur zu einem der blutigsten Abschnitte der ungarischen Geschichte werden, wo die Anführer und Diener des Systems solche Kriegsgreuel machten, die zu einer ewigen Lehre für die Nachwelt dienen. „Historia est magistra vitae“⁹⁰. Streben wir danach daraus zu lernen!

⁸⁹ In der Anlage ist die Namensliste der hingerichteten Kriegsverbrecher zu sehen.

⁹⁰ lateinisches Sprichwort. Das bedeutet: „*Die Geschichte ist der Lehrer des Lebens*“

VIII. Irodalomjegyzék

Szakirodalom

- Dušan Kovač: *Szlovákia története*. Pozsony, Kalligram Kiadó, 2011. 196-263p.
- Fatu Mihai: *A Vasgárda. Fasiszta típusú terrrorszervezet*. Bukarest, Politika Könyvkiadó, 1971.
- Gosztonyi Péter: *Szálasi Hitlernél. Adalékok Magyarország második világháborús történetéhez*. Budapest, HERP, 1991. 109-115p.
- Gyurgyák János: *Ezzé lett magyar hazátok. A magyar nemzeteszme és nacionalizmus története*. Budapest, Osiris Kiadó, 2007. 215-288p.
- Gyurgyák János: *Szélsőjobboldaliság a népi mozgalomban*. In. *A magyar jobboldali hagyomány*. (szerk.: Romsics Ignác) Budapest, Osiris Kiadó, 2009.
- Hannah Arendt: *A totalitarizmus gyökerei*. (ford.: Braun Róbert, Seres Iván, Erős Ferenc, Berényi Gábor) Budapest, Európa Könyvkiadó, 1992.
- <http://www.pannonfront.hu/29/1946.lista.htm>
- Karsai László: *A magyar Holocaust utolsó szakasza – A Szálasi-rendszer és a zsidók. 1993. (előadás)* (<http://www.hdke.hu/tudastar/tanulmanyok/karsai-laszlo-magyar-holocaust-utolso-szakasza-%E2%80%93-szalasi-rendszer-es-zsidok>)
- Lackó Miklós: *Nyilasok, nemzetiszocialisták 1935-1944*. Budapest, Kossuth Kiadó, 1966.

- *Magyarországi pártprogramok 1919-1944.* (szerk. Gergely Jenő, Glatz Ferenc, Pölöskei Ferenc) Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2003.

- Malkovics Tibor: *Szálasi Ferenc a pszichohistória tükrében.* Budapest, 2005.
(<http://varietas.visuart.eu/tp/064-104.pdf>)

- Ormos Mária: *A szélsőjobboldalról.* In. Rubicon, Budapest, Rubicon-Ház, 2010/2. 43-47p.

- Ormos Mária: *Magyarország a két világháború korában 1914-1945.* Budapest, Csokonai Kiadó, 2006. 334-364p.

- Ormos Mária: *Nácizmus, fasiszmus.* Budapest, Magvető Kiadó, 1987. 90-119 p., 140-173 p., 293-297 p., 300-304p., 322-324p., 451-465 p., 490-491 p., 499-503 p., 504-507 p.

- Paksa Rudolf: *Szélsőjobboldali mozgalmak az 1930-as években.* In. A magyar jobboldali hagyomány. (szerk.: Romsics Ignác) Budapest, Osiris Kiadó, 2009.

- Prepuk Anikó: *A zsidóság Közép- és Kelet-Európában a 19.-20. században.* Budapest, Csokonai Kiadó, 1997. 113-115 p., 182-184 p.

- Rozsnyói Ágnes: *A Szálasi-puccs.* Budapest, Népszerű Történelem, 1962.

- Rubicon: *Kik voltak a Nyilasok?* (különszám). Budapest, Rubicon-Ház, 2004/11.

- Szakály Sándor: *A magyar katonai elit 1938-1945.* Budapest, Magvető Kiadó, 1987.

- Szirmai Rezső: *Fasiszta lelkek. Pszichoanalitikus beszélgetések a háborús főbűnösökkel a börtönben.* Budapest, Pelikán Kiadó 1993. (II. bővített kiadás)

- Teleki Éva: *Nyilas uralom Magyarországon. 1944. október 16. – 1945. április 4.* Budapest, Kossuth Kiadó, 1974.

- Ungváry Krisztián: *Budapest ostroma.* Budapest, Corvina, 2005. 213-254p.

- Vincellér Béla: *Szálasi hat hónapja. 1944. október – 1945. május.* Budapest, Volos Kiadó, 1996.

- Zinner Tibor – Róna Péter: *Szálasiék bilincsbén II.* Budapest, Lapkiadó Vállalat, 1986.

Források

- *A Keleti Arcvonal Bajtársi Szövetség kiáltványa. 1944. október 16.*
(<http://sutto.go.nspage.com/cikk.php?x=hadparancs>)

- *Dr. Bakody Aurél főorvos szakvéleménye Szálasi Ferenc elmeállapotáról. Budapest, 1939. január 28.*
(http://www.archivnet.hu/kuriozumok/szalas_i_ferenc_elmeallapota.html?oldal=3)

- *Ezt akarják a Nyilasok! A Nyilaskeresztes Párt Országépítő Programja.*
(ellenjegyezte: Hubay Kálmán) 1939. március 15.
(<http://sutto.go.nspage.com/cikk.php?x=eztakarjak>)

- Fiala Ferenc: *Zavaros évek*. München, Mikes kör, 1976.

- Gróf Pálffy Fidel: *Még egy szót a földbirtokjavaslathoz*. In. *Magyarság útja*, II évf. 38. szám, 1939. október 13.

- Karsai Elek: *Szálahasi naplója*. Budapest, Kossuth Kiadó, 1978.

- Karsai Elek, Karsai László: *A Szálahasi-per*. Budapest, Reform Kiadó, 1988.

- Koós Kálmán: *Voltunk, vagyunk, leszünk*. Budapest, Gede Testvérek, 1992.

- Matolcsy Mátyás: *Álláspontunk a földkérdésben*. In. *Magyarság útja*, II. évf. 38. szám, 1939. október 13.

- *Nyilaskeresztes Párt – Hungarista Mozgalom szózata a Nemzethez! 1944. október 16.*
(<http://suttogo.nspage.com/cikk.php?x=hadparancs>)

- *Segítsenek a kisembereken*. In. *Magyarság*, XXI. Évf. 255. szám, 1940. november 16.

- *Szálahasi Ferenc 1943. június 15-16.-án a Hűség Házában a Külügyi Értekezlet sorozat berekesztő beszéde.* (<http://suttogo.mozgalom.org/irodalom/irodalom.php?id=2>)

- *Szálahasi Ferenc 1942. október 18.-án a Hűség Házában az Első Országos Munkás Nagytanács gyűlésén elmondott beszéde.*
(<http://suttogo.mozgalom.org/irodalom/irodalom.php?id=2>)

- *Szálahasi Ferenc 1942. november 22.-én a Hűség Házában az Első Országos Paraszt Széktartó Tanács gyűlésén elmondott beszéde.*
(<http://suttogo.mozgalom.org/irodalom/irodalom.php?id=2>)

- Szálaszi Ferenc: *A magyar állam felépítésének terve*. Budapest, 1933.
(<http://suttego.mozgalom.org/irodalom/irodalom.php?id=11>)

- Szálaszi Ferenc: *Börtönnapló*. Szeged, 1938. július 8. – 1940. szeptember 17.
(<http://suttego.mozgalom.org/irodalom/irodalom.php?id=4>)

- Szálaszi Ferenc: *Cél és követelések*. Budapest, 1935.
(<http://suttego.mozgalom.org/irodalom/irodalom.php?id=2>)

- Szálaszi Ferenc: *Európa hadászati élettere*. Budapest, 1943.
(<http://suttego.mozgalom.org/irodalom/irodalom.php?id=2>)

- Szálaszi Ferenc *hadparancsa a Fegyveres Nemzethez*. 1944. október 16.
(<http://www.becsuletnapja.hu/hu/toertenelmi-visszatekintes/34-toertenelmi-visszatekintes/48-szalaszi-ferenc-hadparancsa-a-fegyveres-nemzethez.html>)

- Szálaszi Ferenc: *Út és Cél*. Budapest, 1938.
(<http://suttego.mozgalom.org/irodalom/irodalom.php?id=2>)

- *Szálaszi Ferenc minisztere voltam*. Rajniss Ferenc naplója. (szerk. Sipos Péter). Budapest, Palatinus Kiadó, 2001